

Centre d'Estudis Colombins

SUBSCRIPCIÓ PER ALS ESTUDIS SOBRE COLOM

ES recerques relatives a la pàtria de Colom i a la gènesi del descobriment d'Amèrica, practicades fins ara amb tant d'èxit en diversos arxius d'Espanya pel prestigiós historiador Lluís Ulloa, resulten de tan notori interès que cal seguir encoratjant i facilitant els lloables intents de reivindicació històrica realitzats amb desinteressada devoció per l'illustre erudit peruà, el qual tanta simpatia ha merescut del nostre poble. La curiositat amb què arreu són seguits els seus remarcables treballs han d'impulsar també a continuar afavorint llur prosecució. Entenent-ho així i creient poder comptar amb la cooperació generosa de tants admiradors com té a la nostra terra la personalitat i l'obra del senyor Ulloa, els Presidents de l'«Ateneu Barcelonès», del «Centre Excursionista de Catalunya» i de l'«Ateneu Polytechnicum» han acordat adreçar pública crida a tots aquells que veuen amb entusiasme els admirables esforços que en pro de l'esclariment de la veritat històrica ve efectuant el senyor Ulloa i obrir una subscripció destinada a contribuir ara a fer-li possible la labor preparatòria de la seva col·laboració documentada i l'assistència personal al pròxim Congrés americanista d'Hamburg, al què concorreran nombroses personalitats rellevants en el camp dels estudis americanistes, davant de les quals el senyor Ulloa tindrà ocasió així d'exposar i defensar la seva tesi renovadora.

Barcelona, 14 juliol de 1930.

Ferran de Sagarra, *President de l'«Ateneu Barcelonès»*; Francesc Maspons i Anglès, *President del «Centre Excursionista de Catalunya»*; Ferran Valls i Taberner, *President de l'«Ateneu Polytechnicum»*.

Les quantitats recollides pels periòdics i per les societats excursionistes i culturals s'hauran de lliurar al
«Centre Excursionista de Catalunya»: C. del Paradís, Barcelona,
on també es rebran subscripcions individuals.

Full de promoció a Catalunya per a la subscripció popular dels estudis de Lluís Ulloa sobre la catalanitat de Cristòfol Colom

ÒMNIUM
LLENGUA CULTURA PAÍS

46

Butlletí del Centre d'Estudis Colombins (www.cecolom.cat)

Any XVI / Núm. 46 / febrer 2009 / Preu: 3 euros

BUTLLETÍ DEL CENTRE
D'ESTUDIS COLOMBINS

ANY XVI Núm. 46, febrer 2009

Director: Francesc Albardaner i Llorens

Secretaria de redacció:

Jaume Cañadas

Editor: Òmnium Cultural

Imprimeix: Casa Boada. Carrer Comtal, 26.

08002-Barcelona

Dipòsit Legal: B- 16689/95

Pàgina web: www.cecolom.cat

NOTA

El contingut dels articles és responsabilitat dels autors i no ha de coincidir necessàriament amb els principis que regeixen l'associació.

S'autoritza la reproducció, parcial o total, dels articles publicats en aquest butlletí, sempre que s'hi faci constar la procedència. Agrairíem que se'ns fes arribar un exemplar de les publicacions on els nostres treballs hagin estat reproduïts o esmentats o fins i tot una fotocòpia que identifiqui la publicació i la data d'edició

Tots els nostres Butlletins els podeu consultar a la nostra pàgina web: www.cecolom.cat

Sumari

Editorial

Vida del Centre

Tribuna

- **Ulloa – Colom?**

Article de la revista Catalunya Ràdio. Juliol 1933. Autor: Joan Gralla

Articles

- **16 cartes inèdites de Luis i Bolivar Ulloa**

Per Francesc Albardaner i Llorens

- **Qui fou Guillem Coma?**

Per Llorenç Margarit i Torras

- **La dictablanda del general Berenguer i Colom**

Per Sebastià Montsoriu i Genís

- **Més fonts documentals sobre el plet de Veragua**

Per Joan Llorens Samsó

Revista de Llibres

- **Cristóbal Colón y España**

Autor: M. Virginia Martínez Costa de

Abaria

Per Joan Llorens Samsó

Editorial

El nostre Centre d'Estudis Colombins ha estat molt actiu la tardor de l'any 2008. En aquest període es van esdevenir dos fets llargament esperats: Un, la publicació als Estats Units del llibre, en llengua anglesa, que presenta la teoria del probable origen català de Colom; i l'altre, l'explicació detallada dels resultats actuals dels estudis genètics comparats d'homes catalans cognomenats Colom i d'homes Colombo italians.

La gestació del llibre del Dr. Charles Merrill ha durat quasi bé vint anys. i els resultats provisionals de les anàlisis dels ADN d'homes Colom i Colombo han trigat tres anys a ser difosos. Desconeixem quants anys més trigarem a treure tot el profit d'aquestes investigacions genètiques en relació a l'origen geogràfic de Cristòfor Colom. Mentrestant, volem reflexionar i posar en relleu l'esforç que requereix tota tasca ben documentada i científica. El nostre Centre aspira a ser considerat una agrupació de recerca històrica de caràcter científic que defuig els cops d'efecte fàcils per sortir ràpidament als mitjans de difusió, però que amb la mateixa rapidesa, es demostren falsos o simples fabulacions d'erudits mal informats.

En el cas de les proves d'ADN, aquest Centre es va arriscar molt, ja que segons quins n'haguessin estat els resultats, hagués pogut passar que la teoria catalana de

l'origen de Colom quedés definitivament deixada de banda per impossible. Els resultats no han estat els volguts, però no per haver resultat contraris als nostres desitjos, sinó perquè s'ha provat que els homes catalans Colom i els homes italians Colombo pertanyen a la mateixa soca genètica. I aquesta, tan antiga com es vulgui pensar, fa per ara impossible diferenciar amb claredat els que habiten un territori o un altre. Així doncs, aquesta recerca científica, queda doncs aparcada, fins que nous procediments d'anàlisi permetin passar les dades aconseguides per un sedàs més fi, que pugui destriar amb rotunditat uns homes dels altres.

Tanmateix, aquest cul-de-sac temporal de les recerques genètiques no ens ha de privar de continuar fent recerca en els arxius que tinguem a la nostra disposició. Així, després de la recuperació de l'arxiu particular de Ricard Carreras i Valls, ens han arribat nombroses cartes inèdites de la correspondència mantinguda entre Luis Ulloa i Cisneros i intel·lectuals catalans com Ferran Valls i Taverner, Enric Mitjana de Las Doblas, Ferran Soldevila o J. Ernesto Martínez-Ferrando. De l'estudi detallat d'aquestes cartes podem extreure'n com es va anar bastint la teoria de la catalanitat de Colom, malgrat els nombrosos atzucacs a què portaren aleshores diverses hipòtesis de treball. Tot amb tot, els primers seguidors de la nostra teoria no es varen pas desanimar, ans varen descartar allò que era erroni o inservible i continuaren investigant altres camins més encertats que, cal reconèixer, varen produir fruits que són avui encara vàlids. Nosaltres hem de continuar la seva dedicació i exemple.

Francesc Albardaner i Llorens
President

Vida del Centre

PRESENTACIÓ DEL LLIBRE DEL DR. CHARLES J. MERRILL

El dia 14 d'octubre del 2008 va tenir lloc l'acte de presentació del llibre escrit pel nostre consoci Dr. Charles J. Merrill intítulat

“Colom of Catalonia – Origins of Christopher Columbus Revealed”. L'acte va tenir lloc a la sala d'actes de la seu d'Òmnium Cultural a Barcelona, tot inaugurant el cicle de conferències de tardor d'aquest nou curs 2008-2009. No hem d'insistir gaire en la importància del fet que es publiqui un llibre en llengua anglesa que defensa la teoria de l'origen català de Cristòfor Colom, i encara més si es publica als Estats Units d'Amèrica.

L'autor va exposar detalladament la seqüència de temes tractats en el seu llibre i va justificar la necessitat de destinar-hi tot un capítol a les circumstàncies històriques de la península ibèrica durant el segle XV. I això perquè el públic nord-americà en té un coneixement molt limitat, o senzillament equivocat. Els que ja hem llegit el llibre, el considerem de molt bona factura perquè hi explica, de forma entenedora, després de repassar tots els pros i els contres de les diverses teories més difoses, l'estat actual de la qüestió. A qui vulgui tenir més detalls del contingut del llibre, els recomanem la lectura de l'apartat “Revista de Llibres” del nostre darrer butlletí número 45.

Acabat l'acte, els assistents interessats en comprar el llibre ho van poder comunicar al vice-president Sr. Jordi Marí, qui ha fet les gestions oportunes per importar-ne dels USA i poder-los vendre al preu de 15.00 euros l'exemplar. Informem els socis que estiguin interessats en la seva adquisició que encara queden dos últims exemplars en venda.

FELICITEM AL CEC (CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA)

Acostumats a llegir un disbarat darrera l'altre en articles i en llibres que tracten el tema de Colom, dóna molt de gust poder llegir un article acurat i rodó com és “Les ermites de Montserrat” publicat en el número 879 de la revista **Muntanya**, del **Centre Excursionista de Catalunya**. Felicitem al seu autor, Mossèn **Ernest Zaragoza i Pascual**, per la precisió històrica amb què ha tractat la biografia d'un dels ermitans més celebres de Montserrat: Fra Bernat Boil. El text diu:

“Del segle XV el més famós dels ermitans fou Bernat Boïl, fill de Saidí (Osca, però Bisbat de Lleida), nascut el 1445, home de confiança del rei Ferran el Catòlic, ordenat prevere el 1481 i nomenat vicari dels ermitans. Estant a l'ermita de la Trinitat va traduir al castellà el “*De Religione*” de l'abat Isaac d'Estel·la. El 1492 es féu frare mínim, i el 1493 va acompanyar Colom en el seu segon viatge a Amèrica, on va celebrar la primera missa en aquell continent nou i després va retornar a Catalunya, on va morir abat de Cuixà el 1505.”

NOTES SOBRE LA CONFERENCIA DEL DR. JOSÉ ANTONIO LORENTE

El dia 2 de desembre del 2008 va tenir lloc una conferència del Dr. José Antonio Lorente Acosta, director del Laboratorio de Identificación Genética de la Facultat de Medicina de la Universitat de Granada, a la sala d'actes de l'Arxiu reial de Barcelona (nom original de l'actual ACA) amb el títol: “L'origen de Cristòfor Colom: resultat actual de les anàlisis de les persones de cognom Colom i Colombo”. L'acte, organitzat pel nostre Centre d'Estudis Colombins, va comptar amb la presència de nombrosos homes de llinatge Colom i homes del “grup de referència”, que havien col·laborat en la campanya d'obtenció de mostres de saliva per poder realitzar aquest estudi. La sala estava plena a vessar i també hi havia la presència de diversos periodistes i de la Televisió de Catalunya. El mateix dia, en va ser emès un reportatge al programa “La Hora Q” de TV3.

El motiu d'haver traslladat l'acte de la seu d'Òmnium Cultural de Barcelona a la sala d'actes del Palau del Lloctinent de l'arxiu

esmentat, no fou casual. La direcció d'aquest Arxiu ha estat estretament vinculada amb els estudis colombins; pel cap baix, en dues ocasions: de la primera destaquem el suport rebut per Luís Ulloa i Cisneros per part del Sr. Ferran Valls i Taberner, director d'aquest arxiu des de l'any 1927 fins a la mort d'Ulloa el 1936. El Sr. Valls i Taberner no solament el va ajudar en les recerques que va efectuar l'insigne professor a l'Arxiu, sinó que en col·laboració amb altres entitats cíviqes barcelonines de l'època com l'Ateneu Barcelonès o el Centre Excursionista de Catalunya, va promoure una recollida de cèntims a través d'una “Subscripció Popular” per tal de cobrir les necessitats econòmiques d'Ulloa, que així va poder continuar les seves recerques i assistir a diversos congressos internacionals americanistes, com el de Sevilla o el d'Hamburg, de l'any 1930.

La segona coincidí amb la llarga etapa com a director del Sr. Frederic Udina i Martorell, el qual també va aprofundir l'estudi dels documents relatius a Colom preservats a l'Arxiu Reial de Barcelona, fet que va dur-lo a publicar diversos treballs sobre la importància i el significat de les capitulacions de Cristòfor Colom amb la Corona i sobre altres documents relacionats amb el primer viatge del descobridor d'Amèrica.

Finalment, subratllem que, com que aquest acte hagués pogut revelar resultats que esperàvem decisius per a la teoria de l'origen català de Colom, la Junta Directiva del Centre d'Estudis Colombins va sol·licitar permís a l'actual director de l'Arxiu, Sr. Carlos López, per a utilitzar la sala, i donar així més rellevància i el marc més digne possible a tan important esdeveniment.

L'objectiu principal d'aquest acte era retre homenatge a totes les persones que havien col·laborat en la campanya d'obtenció de mostres de saliva, tant a les de llinatge “Colom”, com a les del grup de referència. De bell antuvi, es varen lliurar uns diplomes personals a tots i cadascun dels col·laboradors amb el resultat de les anàlisis del seu ADN del cromosoma Y.

La conferència del Dr. Lorente va estar enfocada, més que a donar els resultats obtinguts fins al moment actual, a justificar les raons que fan que no es puguin donar més resultats dels que comentarem a continuació i exposar les circumstàncies tècniques i aleatòries que conflueixen en aquest estudi comparatiu dels ADN dels catalans Colom i els italians Colombo en relació amb l'ADN del cromosoma Y de la família de Cristòfor Colom. La primera constatació de l'estudi efectuat és que els ADN dels homes Colom catalans i Colombo italians són tan similars, que no és factible atribuir un origen geogràfic concret en base a les diferències que s'han pogut observar de llurs ADN. Per tant, caldrà disposar en un futur de noves tècniques per a destriar-ne l'ADN, dels uns i dels altres. D'això, se'n pot dir una mort per excés d'èxit. El Dr. Lorente no va dir en cap moment, explícitament, que aquest ADN d'homes Colom i Colombo fos igual al de Cristòfor Colom, però de manera implícita varem entendre que sí que es dona una concordança, al no excloure'ls de futures anàlisis. En resum, creiem que podem dir que un grup nombrós d'homes Colom catalans i d'homes Colombo italians comparteixen, en principi, el mateix tipus d'ADN del cromosoma Y amb Cristòfor Colom.

La segona constatació fou que, per la major estructura i complexitat dels diferents tipus, grups i subgrups d'ADN d'homes Colombo, aquests semblen provenir d'una soca genètica més antiga que no el grup d'homes Colom catalans. El Dr. Lorente va donar una seqüència de propagació d'aquest llinatge que semblava seguir la ruta: Llombardia, Liguria, Provença, Llanguedoc, Catalunya i finalment València i Balears. No es van mencionar en cap moment les èpoques d'aquestes migracions o extensions dels llinatges Colom/Colombo.

El doctor Lorente va presentar un diagrama que fou un mapa genètic de la freqüència del haplogrup R1b a tot Europa; s'hi podia veure que és un tipus d'ADN molt present a les parts més occidentals d'Europa i que presenta un focus molt important al voltant del País Basc, a banda i banda dels Pirineus.

Potser sigui agosarat, però ens va semblar que el Dr. Lorente volia indicar-nos que el haplogrup que cal estudiar és el R1b, ja que pot ser aquest el de Cristòfor Colom i el dels seus germans i parents mascles.

També va merèixer la nostra atenció la presentació d'un diagrama que comparava percentualment els diferents tipus d'haplogrups que han aparegut entre els homes catalans Colom i entre els homes italians Colombo. A primer cop d'ull, es podia apreciar que en el cas dels italians hi havia molts més grups i per tant, diferents haplogrups, que no pas en el cas dels homes catalans. Aquests darrers presentaven pocs grups, entre els que destacava un grup de color vermell, que sol ser el que correspon als homes que presenten un haplogrup del tipus R1b. El Dr. Lorente no va detallar els percentatges de cada grup, però va destacar la diferència òbvia del repartiment dels haplogrups. En el cas italià, el grup d'homes amb l'haplogrup R1b era molt reduït, respecte del total, fet que va portar a plantejar-nos si això comportava una major o menor possibilitat de coincidència en l'àmbit geogràfic d'origen de Cristòfor Colom o no. Ho deixem en mans de qui domini més el món de les estadístiques que nosaltres.

Altres punts importants de la intervenció del doctor Lorente varen anar destinats a desemascarar errors o malentesos publicats en els darrers anys sobre aquesta recerca. En primer lloc, va deixar clar que no hi ha ADN "jueus" i que, per tant, no es pot deduir la pertinença d'una persona a la "raça" jueva a partir del seu ADN. Per il·lustrar aquest fet, va projectar un mapa dels diferents haplogrups de la població jueva de tot Europa, per veure com no era uniforme, ni molt menys. Un altre punt que va deixar clar el Dr. Lorente, és el fet que no es podran donar resultats definitius d'aquesta recerca fins que no n'aparegui un article en una publicació especialitzada de renom (Nature, Science, etc.) que comporti el vistiplau de tots els científics que han col·laborat en aquest estudi. Si per arribar a fer públiques les conclusions finals del estudis genètics de la suposada mòmia del Príncep de Viana a Poblet han hagut de passar deu anys, no volem ni podem

preveure quantes dècades passaran fins a veure publicats els resultats finals d'aquesta recerca. Tant de bo ens equivoquem i que ho puguin llegir els nostres ulls.

Amb aquest acte i la posterior tramesa dels diplomes als homes Colom i homes del grup de referència catalans que han participat en aquesta recerca científica, donarem per ben conclòses les obligacions que el Centre d'Estudis Colombins va contraure en aquest projecte de recerca a finals de l'any 2005.

El resultat de tot plegat és forçosament agredolç, ja que teníem posades moltes esperances en les conclusions finals; sense haver-hi arribat encara, però, hem d'admetre que tampoc s'ha donat el cas d'una exclusió completa dels homes Colom catalans com a possibles candidats a parents del gran almirall. El resum final de la situació actual podríem titllar-lo d'EMPAT TÈCNIC entre la teoria catalana i la teoria genovista, des del punt de vista de la ciència genètica.

CONFERÈNCIA DEL SR. JOAN PRIM I TERRADES

La segona conferència del cicle de tardor es va celebrar el dia 25 de novembre del 2008 a la seu d'Òmniium Cultural i va anar a càrrec del Sr. Joan Prim i Terradas, mestre artesà i ex-modelista i restaurador de models navals del Museu Marítim de Barcelona. El tema de la conferència fou: "La Santa Maria de Colom fou una nau catalana?". Aquesta pregunta, que fou resposta afirmativament al final de la conferència, va ser embolcallada amb un conjunt enorme de dades sobre els diferents tipus de vaixells del segle XV i de la seva construcció, tant mediterrània com

hanseàtica. No cal dir que el conferenciant va parlar amb coneixement de causa de la Coca, dita de Mataró; aquest és el model naval més antic conservat a Europa i que, tot i haver sortit de les rodalies de Mataró, després de passar per diverses mans i diversos antiquaris, tant europeus com nord-americans, va acabar al Museu Prince Hendrick's d'Holanda.

El conferenciant fou molt explícit i taxatiu en contra de la hipòtesi anunciada per Celso García de la Riega, segons la qual la Santa Maria, prèviament denominada "La Gallega", hagués pogut ser construïda a les drassanes de Pontevedra. Tanmateix, el Centre d'Estudis Colombins va fer donació al Sr. Prim de l'edició més recent del text de García de la Riega, editat en llengua gallega per l'editorial Toxosoutos, per completar la seva important biblioteca especialitzada en temes de construcció naval.

Hem d'agrair al Sr. Prim el present de diversos llibres que tracten de la reconstrucció de la Santa Maria ("A bordo de la Santa María" de Josep Maria Martínez Hidalgo, entre d'altres), així com diversos plànols d'aquesta embarcació per a incorporar-los a la biblioteca del nostre Centre. També ens va regalar un exemplar original de la revista "La Campana de Gràcia" dedicat a la festa del quart centenari del descobriment d'Amèrica de l'any 1892 ("La Campana de Gràcia a Colón"). La conferència va ser seguida per nombrosos especialistes de l'art del modelisme naval que, en el torn de precís i preguntes, varen exposar diversos temes de construcció naval del més alt interès.

DONACIÓ DEL SR. JOSEP COSTA AMICH

El nostre benvolgut consoci Sr. Josep Costa Amich ha fet donació al Centre d'Estudis Colombins de quatre llibres, que foren publicats a Mèxic pel seu germà Sr. Bartomeu Costa Amich, qui, exiliat a Mèxic, va fundar l'empresa editorial Costa-Amich. Aquesta donació la fa en memòria del seu germà, traspasat l'any 2002, que fou una de les persones que més va ajudar a difondre la teoria de la catalanitat de Cristòfor Colom a tot el continent americà. Va editar llibres,

tant en llengua castellana com en llengua anglesa. Cal destacar l'edició de més de 15.000 exemplars del llibre: "Colom, fill del príncep de Viana", que fou editat en català, castellà, anglès i francès, amb el seu propi esforç laboral i un elevat dispendi econòmic; el llibre es va distribuir per tot Amèrica. Donem a continuació una relació dels llibres recentment incorporats a la biblioteca del nostre Centre:

1 - "El Navegant-Descobridor Colom era català de Mallorca i nebot del Reis Catòlics" Sotstitulat: "Més de sang reial que els propis Reis". Editorial Costa-Amic; Mèxic 1992 (Exemplar amb tapes grogues).

2 - "La Mallorquinidad (Catalanidad o Hispanidad) de Colom, el Almirante de la Mar Océana". Editorial Costa-Amic; Mèxic 1992 (Exemplar amb tapes verdes).

3 - "COLOM, Catalán de Mallorca, sobrino de los Reyes Católicos". Editorial Costa-Amic; Mèxic 1989. (Exemplar amb tapes blaves).

4 - "The true Christopher Columbus (An ancient lie exposed)" Editorial Costa-Amic. Primera edició en llengua anglesa. Mèxic 1990. (Tapes blaves). En aquesta edició i al costat del títol apareix una fotografia de Bartomeu Costa Amic al monestir de Poblet que, al peu de la fotografia, hi diu: "Bartomeu Costa Amic beside the casket of Prince de Viana, father of Colom").

Donem les nostres més sinceres gràcies al Sr. Josep Costa Amich per aquesta donació que complementa els fons de la nostra biblioteca colombina.

Tribuna

Revista Catalunya Ràdio, Any III N° 65 – 29 Juliol 1933

Autor: Joan Gralla

Pàgines: 20,21 i 32.

Biblioteca de la nostra Universitat. Una taula massa petita per a encabir els nombrosos volums, l'abundor de nombrosos papers amb notes.....

És allà que el Sr. Lluís Ulloa treballa, treballa amb il·lusió, treballa amb delit: treballa!

Els cabells del Sr. Ulloa són grisos, d'un gris talment com si fossin impregnats del polsim venerable dels arxius. Els ulls negres que tenen l'afectuosa virtut de mirar fit a fit, però amb dolcesa, fatigats de recórrer milers i milers de ratlles d'escriptura amb lletres pretèrites, que a primera vista semblen autèntics jeroglífics, els ha calgut la bona aliança d'unes ulleres, però les ulleres del Sr. Ulloa són unes ulleres senzilles, res de cap mena de complicació, ulleres humils.

El Sr. Ulloa té una veueta afalagadora, de tonalitats suaus; tant si s'escauen les afirmacions categòriques com si s'escauen les negacions rotundes, la seva veu no varia el to, sempre la veueta suau i afalagadora, diríeu que gairebé absent. Els amics del Sr. Ulloa, i també els enemics – enemics historiadors – no poden negar la polidesa màxima i també la màxima distinció del tracte del savi peruà, perquè Lluís Ulloa és una cultura vastíssima, la simpatia i l'afabilitat personificades.

Lluís Ulloa és l'home abnegat que esperonat per una altíssima inquietud porta a terme la grandiositat magnífica que significa documentar la seva tesi, que és el desmentiment de quatre segles d'error històric. Quatre segles de glòria per a un Cristoforus Columbus, fill d'un cardador de llana.... que fruïa de prerrogativa d'usar escut d'armes.... que sense més ni més es posà a comandar naus.... Aquest és el descobridor d'Amèrica que han imposat per un costat la santa

còmoda perseverança d'aquells sortosament ja extingits mestres de les nostres primeres lletres, per l'altra la feixuguesa dels caríssims textos dels nostres estudis superiors.

Fou en l'any 1926 que Lluís Ulloa portà la seva tesi de la catalanitat del descobridor d'Amèrica a la Societat d'Americanistes de París (sic). El següent any, el 1927, vingué a la tribuna de l'Ateneu Barcelonès, i aquesta última dada és potser la més interessant, perquè fou arran d'aquesta conferència i de la verosimilitud de dades i proves que hi aportà, que un valuós aplec de catalans iniciaren les seves recerques: Bayerri, Carreras Candi, Carreras Valls, Mitjana i molts d'altres.

Fins ara la tesi de la catalanitat ha superat totes les altres peninsulars. Fins i tot ha fet trontollar la tesi secular de Gènova, que per tal d'apuntalar-la, aquell municipi ha editat una luxosa col·lecció de documents –tots coneguts i discutits – que en honor a la veritat no és ni molt menys, cap cosa que palesi una conclusió definitiva.

Nosaltres hem de servir una bona gratitud al Sr. Ulloa. És ell, que és peruà, que ha fet, i fa, perquè Catalunya sigui el bressol conegut i acceptat – tal i com en veritat li correspon – de l'home que fou l'autor del fet més grandios de la humanitat després del naixement de Crist. Ara ens cal a nosaltres no oblidar-ho ni oblidar-lo.

Lluís Ulloa, fou nat a Lima (Perú), el 27 de setembre de 1869, fill del doctor Ulloa, fundador de l'Acadèmia de Medicina del Perú; estudià d'enginyer a Lima, i després vingué a Europa a perfeccionar els seus coneixements professionals. Retornat al seu país féu un estudi de les mines de metalls i fonerries primitives de la seva pàtria, i aquests treballs de recerca i investigació el colpiren de tal manera, que podem ben dir, que ja des d'aleshores deixà els números de la seva regla de càlcul per endinsar-se en els misteris de la paleografia.

En 1909, el municipi de Lima li atorgà una medalla d'or pel seu treball “Algo de historia”, on és desmentida l'autenticitat d'un document que era la causa d'una imminent guerra entre Equador i Perú (1). Aquest treball comprèn una època d'història americana del 1821 al 1832. En 1913 guanyà el primer premi de la Societat Geogràfica de Lima i el 1914 fou nomenat Director de la Biblioteca Nacional del Perú, càrrec que gaudí fins que el dictador Leguía li féu l'honor de considerar-lo rebel a la seva política.

Hem fet amb el Sr. Ulloa una llarga i profitosa conversa que no podem – ni sabríem – abreujar aquí, però sí que reproduïrem algunes dades que considerem interessants en la conversa suara finida amb l'home que ha portat la tesi de Colom català als Congressos històrics de Sevilla i Hamburg. Concursos seriosos, naturalment, i on la tesi colombina del Sr. Ulloa ha merescut atenció, on el Sr. Ulloa ha estat calorosament felicitat, on els enemics historiadors – els que no abandonen la tradició de Gènova – han fet una protesta discreta i un xiu-xiu feble, temorenc.

“Seguia amb interès la tesi gallega de García de la Riega, on són desmentits els cognom Colombo i Colón (sic). La terminació “m” en féu néixer la sospita d'alguna altra regió peninsular. El fill del descobridor féu un registre de la biblioteca del seu pare i en aquest registre hom esmenta una “carta en catalan”, que el descobridor adreça a Santàngel. També en el plet del “Mayorazgo” un dels pretendents aporta un escut d'armes dels Colom catalans. És per tot això que vaig fitar amb una lleu il·lusió esperançadora a Catalunya com a probable pàtria de Colom.

Fins ara he consultat Simancas, Arxiu Històric Nacional, Arxiu de les Índies, Biblioteca Nacional de París, Acadèmia d'Història, la Cancelleria de Valladolid, els barcelonins de l'Ajuntament, Corona d'Aragó, Baylia, Universitat i fins ara tinc cada dia més ferma la convicció absoluta de la catalanitat de Colom. Penso dedicar-me als Arxius de Saragossa i també al de Medina del Campo.

Manca un sol document definitiu per a palesar la pàtria de Colom: El testament del descobridor fet a l'any 1502 ha d'assenyalar el bressol de Colom sense cap mena de dubte. Fins ara ha estat impossible descobrir-lo i les últimes notícies que hem pogut obtenir de l'esmentat testament és

que el tingué Felip II. Jo crec que la República espanyola farà possible descobrir aquest testament en permetre investigar entre els papers de la ex-casa reial, ja que és acceptable creure que aquest testament d'herència en herència anà a parar des de Felip II a la casa dels Borbons. Malgrat, però, la impossibilitat de retrobar aquest testament, amb un recull de proves serioses també pot assegurar-se la pàtria del descobridor i aquesta abundor de proves a Catalunya és quelcom quasi definitiu.

Quan vaig editar el meu "Pre-descubrimiento del 1477", el meu editor, Maisonneuve, envià un exemplar castellà a Primo de Rivera, als pocs dies vaig rebre una tarja d'aquell general, una tarja correcte d'encoratjament.

Quan vaig editar el meu primer llibre francès de la meva tesi, vaig adreçar-ne un exemplar a Bèlgica, al Sr. Macià, però arribà el meu llibre el mateix dia que l'Honorable President de la Generalitat de Catalunya havia partit vers l'Argentina. Després m'adreçà una afectuosa lletra per la meva "Història d'Amèrica". Ara, el Conseller Gassol m'ha fet la immerescuda distinció de fer-me venir per tal de consultar els arxius i donar cursets i conferències. El pròxim curs daré un altre curset explicant la tesi de la catalanitat i del pre-descobriment."

Curset que nosaltres recomanem a tots els catalans, no solament per a persuadir-se de la catalanitat del descobridor d'Amèrica, recomanem el curset perquè coneguïn, per exemple, aquella reina Isabel la Catòlica, que no podia pignorar joiells que ja no tenia disponibles però que sabia excloure els catalans del comerç d'Amèrica.

Colom és una de les figures d'una de les èpoques que Catalunya ha lluitat per la seva llibertat.....

Aneu al curset, desenteneu-vos si voleu de la catalanitat de Colom, aneu al curset, al menys, per a conèixer detalls de dies sagnants de la nostra terra, dels dies gloriosos de la lluita per la seva llibertat!

Nota 1 : El senyor Lluís Ulloa, comissionat pel govern del Perú, entre els anys 1897 i 1905 estudià la documentació respecte als límits del Perú existents als arxius espanyols, i, més endavant, demostrà plenament la falsedat de l'anomenat Protocol Pedamonte-Moquera, en el qual els colombians basaven la seva sobirania sobre els territoris del Putumayo.

Articles

16 CARTES INÈDITES DE LUIS I BOLIVAR ULLOA

Per Francesc Albardaner i Llorens

Tot aprofitant la seva estada a Catalunya, aquest darrer mes d'octubre, el nostre benvolgut consoci Sr. Charles Merrill va sol·licitar una entrevista amb el Sr. Jaume Riera i Sans, entrevista que tingué lloc a l'Arxiu Reial de Barcelona. Vaig tenir l'honor de poder assistir a aquesta trobada i, al final de la conversa, el Sr. Jaume Riera ens va donar una referència del seu arxiu, exactament "Secretaria 150", en la que, ens va dir, que hi romanien guardades algunes cartes de Luis Ulloa dirigides al Sr. Ferran Valls i Taberner, antic director d'aquest arxiu a finals dels anys vint i principis dels trenta del segle passat.

L'endemà mateix ens presentàrem a la sala de lectura d'aquest arxiu i demanàrem la dita referència. Tal com ens havia anunciat el Sr. Jaume Riera, en aquest dossier hi havia un conjunt de cartes de Luis Ulloa, algunes autògrafes i d'altres mecanoscrites, dirigides principalment al Sr. Valls i Taberner, però d'altres dirigides als Srs. Ferran Soldevila i Martínez Ferrando. El

contingut d'aquests diferents escrits ens il·lustra la trajectòria de Luis Ulloa des de la publicació del seu primer llibre, en francès i en català, l'any 1927, fins al seu retorn a París del congrés de Hamburg celebrat l'any 1930. No cal dir l'interès que presenten aquests escrits per a tots nosaltres, ja que, a més d'exposar-nos el periple exacte realitzat per Luis Ulloa pels arxius espanyols, apunta diversos camps de recerca que va seguir i que no varen transcendir en els seus llibres o en els seus articles, publicats fins a la seva mort, l'any 1936.

Seria massa feixuc publicar aquestes cartes amb tot el seu contingut, és per això que a continuació donarem una relació dels diferents escrits, acompanyats d'un resum dels punts més importants que s'hi tracten i amb alguns comentaris nostres.

CARTA DE PARIS, 27 DE SETEMBRE DEL 1927

Es tracta d'una carta manuscrita dirigida al Sr. Ferran Valls i Taberner, en la que li dóna les gràcies pel pròleg que aquest havia escrit a petició del Sr. Luis Ulloa, però que no podria ser inclòs en la primera edició del llibre "Colom fou Català", perquè l'impressor ja havia tirat els quaderns inicials de l'edició catalana. El Sr. Ulloa li promet que s'inclourà en una segona edició, si arriba a fer-se, ja que el Sr. Maisonneuve considerava que aquesta edició catalana resultaria una pèrdua econòmica completa. Aquest pròleg fou publicat, com sabem, en el llibre intítulat "Noves proves de la catalanitat de Colom", també de l'any 1927.

En aquesta carta ens assabentem que l'edició francesa va entrar en circulació per a la venda a finals de setembre i l'edició catalana els dies 3 i 4 d'octubre de l'any 1927. El Sr. Ulloa també hi explica que fou el pare del Sr. Maisonneuve el descobridor de l'edició prínceps de la carta a Santàngel i que aquest editor estava molt entusiasmat amb la nova teoria de la catalanitat de Colom i que desitjava dur-la fins al triomf final.

Explica també Ulloa que va presentar als membres de la Societat Geogràfica de París les fotocòpies de les capitulacions de Santa Fe i dos altres documents inicials atorgats pels Reis Catòlics a Colom, que li havia enviat Valls i Taberner, i que els va convèncer del fet que Colom era **noble abans del descobriment** i del fet de la **pre-descoberta** d'Amèrica.

CARTA DE VALLADOLID, 22 GENER 1930

Es tracta d'una llarga carta manuscrita dirigida al Sr. Ferran Soldevila, des de la fonda de Valladolid on residia (La Imperial, Calle Gamazo n.8). Inicia la carta explicant les quatre etapes en què divideix el seu viatge de recerca per Espanya, que són les següents:

- 1ª Etapa: Burdeos – Bayonne – Irún (Fuenterrabia).
- 2ª Etapa: Simancas – Valladolid – Madrid.
- 3ª Etapa: Zaragoza- Barcelona – Tortosa – Valencia.
- 4ª Etapa: Sevilla.

Pel text, sembla que va a Bordeus a buscar dades sobre Guillem i Joan de Casenove-Coullon, i es pregunta si aquests dos personatges eren parents o no. També ens sorprèn en afirmar que Bartomeu Colom navegà amb Guillaume i que Cristòfor Colom navegà amb Jean de Casenove-Coullon. Tot això demostra que aquest tema el tenia poc madur, però, malgrat això, es despenja amb una afirmació, força gratuïta al nostre entendre, quan diu: "En cualquier caso, los Casenove del Gers (antigua Gascuña) descendían de los catalanes". Certament que no podem esbrinar d'on treu aquesta seguretat per fer aquesta afirmació i encara ens sorprèn més la següent frase, que diu: "**Ya hace casi siglo y medio (1780-1790 aprox.) Labanisse-Rochefort sostuvo que Cristóbal Colón era originario de la zona de Foix o alrededores**".

És ben possible que els Casenove gascons tinguessin relacions amb el comtat de Foix, però això caldrà demostrar-ho, com també hagués calgut que Enric Mitjana de Las Doblas hagués demostrat les relacions familiars entre el seu Guillem de Casanova, originari de Méritain, al Bèarn, i la família Colom de Barcelona, abans de parlar d'un possible matrimoni amb una dona Colom, que hauria donat origen als Casanova-Colom.

Si algun soci del Centre d'Estudis Colombins està al corrent de l'autor francès del segle XVIII citat per Ulloa, Labanisse-Rochefort o Lavanisse-Rochefort, l'animem a que faci una notificació per aquest butlletí sobre aquesta nova teoria de ser Colom originari del comtat de Foix.

Molt més interessant és l'apartat en què Ulloa explica que ja ha descobert, a Simancas, que la carta de l'ambaixador Puebla sobre Cabot no existeix i que fou un invent de Bergenroth. El to de la carta, i el seu interès, augmenta molt a continuació quan afirma que la reial confirmació del fals testament és "**archifalso, cautelosamente fraguado durante el siglo XVI**". Fins i tot Ulloa es va quedar esperant a Valladolid que tornessin el director de Simancas i Miss Gould d'un congrés d'història celebrat a Barcelona, per tal de convence'ls de la falsedat de les dues còpies trobades per Miss Gould.

Ulloa també va aprofitar la seva estada a Valladolid per mirar l'arxiu de la "Chancelleria de Valladolid" que guarda els llargs processos contra D. Luís Colón", i esbrinar si hi havia les citades còpies del testament de Colom de l'any 1498 o de les reals confirmacions d'aquest testament, però sense èxit.

Un altre punt que li va interessar fou tota la documentació diplomàtica mantinguda amb Gènova. Sense que hi trobés res d'especial, Ulloa acaba aquest apartat tot afirmant: "**Puede afirmarse con énfasis: Colom no fué hijo de Doménico Colombo**".

Finalment, Ulloa acaba aquesta llarga carta amb uns comentaris negatius sobre la notícia que va donar el diari ABC de la recepció del denominat "Document Borromeo" per part del bibliotecari de la Universitat de Barcelona, Sr. Rubió i Borràs, tot dient: "*Antes dudaba del tal papel milanés; ahora no, vistas toda esta serie de histerias estoy convencido de que no hay allí nada serio. Es una lástima que se siga explotando el problema de Colom con tan insensible ligereza. En Madrid diré ésta y otras verdades muy claramente.*"

CARTA DE MADRID, 16 DE MARÇ DEL 1930

Es tracta d'una carta mecanoscrita dirigida a Ferran Valls i Taberner. Ulloa comença la carta explicant el seu horari de treball en el que confessa que, a Valladolid, anava cada dia a Simancas i quan podia al "Archivo de la Chancelleria" de Valladolid. A Madrid és molt metòdic i explica que de vuit del matí a dues de la tarda treballa a l'"Archivo Histórico Nacional" i que de quatre a vuit de la tarda fa recerca a la biblioteca de l'Acadèmia de la Història.

Ulloa va topar de ple, a l'Arxiu nacional, amb tota la documentació del "Pleyto del Mayorazgo", que feia només onze anys que havia estat incorporat al fons d'aquest arxiu i per aquest motiu, només el Sr. Angel Altolaquirre l'havia estudiat superficialment fins aquell moment. Abans, aquesta documentació havia estat dipositada en el Consell d'Estat i no es podia consultar. Ulloa està molt orgullós de ser pràcticament el primer que ha estudiat a fons aquesta ingent quantitat de documentació i diu: "Por eso, Irving, Navarrete, HARRISSE, Fernández Duro, LOLLIS y demás lo ignoraron completamente." A continuació reconeix que tot el que havia escrit fins aquell moment sobre el plet del "Mayorazgo" ho havia tret del memorial imprès d'aquest plet existent a la Biblioteca nacional de París. L'estudi aprofundit de tota aquesta documentació és el que li proporcionarà una bona base per a defensar la tesi de la no-genovesitat de Colom i també, en un grau menor, la de la catalanitat de Colom.

A Madrid, Ulloa contacta amb diversos historiadors com Altolaguirre, amable però inflexible a favor de la teoria genovesa; Ibarra, Ballesteros i amb Don Manuel Serrano i Sanz, a qui considera el més preparat i que opina, com ell, que la reial confirmació del testament de Colom de l'any 1498 és falsa.

Ulloa avança a Ferran Valls que un dels temes que desitja estudiar, a Barcelona, és el Tractat amb Gènova del 5 d'agost del 1493 i li expressa ja la seva intenció d'assistir al Congrés d'Americanistes de Sevilla que s'iniciarà el dia 1 de maig del 1930. L'hi comunica que el professor Riva i Agüero també assistirà a aquest congrés i que està d'acord amb Ulloa en la identificació de Johannes Scolvus amb Colom. Ulloa afegeix:

“Algo es algo. Ya irán rindiéndose todos”

CARTA DE MADRID, 29 DE MAIG DEL 1930

Es tracta d'una carta manuscrita dirigida al Sr. E. Martínez Ferrando, a qui va conèixer durant la seva estada a Barcelona. La carta l'escriu des de la Gran Pensión Florida, del carrer de Zorrilla núm. 11 de Madrid. Ulloa lamenta el poc temps que va poder destinar a l'Arxiu reial de Barcelona (ARB) i reconeix que només va poder investigar-hi “una pequeña parte del reinado de Alfonso V y a otro fragmento de Juan II”. Fixem-nos que Ulloa va cercar documentació de la joventut de Colom o immediatament anterior. Sabem pels seus escrits al Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya, que va seguir la pista de tota la família del cardenal Joan de Casanova. Ulloa confessa a Martínez Ferrando que està completament immers en l'estudi del plet del “Mayorazgo” i remuga d'haver anat a Sevilla “porque Sevilla estaba imposible de cara y de incómoda”. Per tant, sembla que Ulloa ja havia fet les quatre etapes del seu viatge, tal com anunciava en la seva carta de Valladolid de 22 de gener 1930. Quatre mesos havien transcorregut des de Valladolid fins aquest retorn als arxius de Madrid.

POSTAL DE GIRONA, 21 DE JULIOL 1930

Es tracta d'una postal autògrafa de Luis Ulloa al Sr. Ferran Valls i Taberner, dirigida al seu domicili particular del carrer de la Boqueria núm.1 de Barcelona. Ulloa desitja que el proper naixement del fill del Sr. Valls i Taberner vagi bé i fa un petit comentari sobre l'Arxiu diocesà de Girona, del que lamenta la poca quantitat de documents que aplega (sic) degut a les guerres passades. L'avisava que el proper dilluns serà a Barcelona, però només de passada cap a Madrid.

SUBSCRIPCIÓ PER ALS ESTUDIS SOBRE COLOM

Abans de continuar repassant les cartes de Luis Ulloa, hem de fer esment del fet extraordinari que fou l'anunci d'obrir una subscripció popular per ajudar-lo en les seves recerques, i cobrir les despeses del seu viatge a Hamburg per assistir al Congrés Americanista. Aquesta iniciativa fou encapçalada pels presidents de l'Ateneu Barcelonès, del Centre Excursionista de Catalunya i de l'Ateneu Polytechnicum, que no eren altres que els Srs. Ferran de Sagarra, Francesc Maspons i Anglasesell i Ferran Valls i Taberner, respectivament. El cartell anunciador d'aquesta insòlita iniciativa deia: *“Les quantitats recollides pels periòdics i per les societats excursionistes i culturals s'hauran de lliurar al Centre Excursionista de Catalunya: C. Del Paradís, Barcelona, on també es rebran subscripcions individuals”*.

La iniciativa tingué un èxit extraordinari i, d'ací endavant, Luis Ulloa va anar rebent diverses quantitats, que consigna en les seves cartes, i que li permeteren viatjar fins a Hamburg per assistir a l'esmentat Congrés.

CARTA DE MADRID, 6 D'AGOST DE 1930

Carta mecanoscrita a Ferran Valls i Taberner, que presenta dues parts: en la primera, el Sr. Ulloa acusa rebut de dues transferències monetàries resultants de la subscripció popular. La segona part diu el següent: “Estoy también en vias de un curioso descubrimiento, que es el de que los primeros P.P. o frailes que acompañaron a Colom fueron **canónigos de la Orden de San Agustín**, lo que no solo confirma mis afirmaciones sobre el P. Pons, sino revela que hubo otros P.P. catalanes, compañeros y correligionarios de Pons, quienes probablemente entraron en lucha con el P. Boil. Sería de desear que los actuales P.P. agustinos de Barcelona estudiasen el asunto”.

Un cop més Ulloa ens desorienta completament, perquè no indica ni justifica la procedència i les fonts que recolzen aquesta informació. Si ja posem en quarantena, per no dir que rebutgen de pla la substitució de Fra Ramon Pané pel pare agustinià Pons, que en cap moment demostra que fos company de Colom, encara menys comprenem aquesta notícia de la participació dels pares agustins en la descoberta i colonització del Nou Món. Deixem, doncs, en mans dels nostres consocis investigadors la possibilitat de fer una incursió en els arxius dels pares agustins de Barcelona, com suggereix Ulloa.

CARTA DE VALLADOLID, 27 D'AGOST DEL 1930

Carta mecanoscrita dirigida a Ferran Valls i Taberner, suposadament des de Valladolid, ja que Ulloa utilitza un paper de carta de l'hostal “La Oriental” de Valladolid, en la que tatxa tot el membret excepte la paraula Valladolid.

En aquesta carta, Ulloa confirma la recepció d'un gir postal per un valor de 2.500 pessetes i li comunica que demà sortirà cap a Hamburg.

Acaba la carta dient que afegeix unes declaracions sobre l'estat del Perú, que acabava de patir un cop d'Estat militar, fet que serà motiu de preocupació en diverses cartes posteriors i que pràcticament podria haver convertit Ulloa en un refugiat a Europa. Critica la postura de l'Acadèmia Espanyola, tot dient: “*Pienso también hacer toda una campaña para que la Academia Española corrija su actitud respecto a Leguía, pues no faltó en ese cuerpo quien pidiera para él el premio Nobel*”.

CARTA DE PARIS, 5 DE SETEMBRE DEL 1930

Carta manuscrita dirigida al Sr. Ferran Valls i Taberner, escrita des del seu domicili de Paris (48, rue Ramponeau, Paris). Ulloa hi diu que està a punt de sortir cap a Hamburg i que retornarà a Paris el dia 15 de setembre. Per tant, Ulloa preveu que la seva assistència al Congrés Americanista d'Hamburg, inclosos els viatges d'anada i tornada, durarà deu dies.

El tema principal d'aquesta carta torna a ser la situació que es vivia al Perú després del cop d'Estat, i Ulloa parla sobre la pressió nord-americana que, segons ell “amenaza de dañar todo. Quiera Dios no sea así”. Com podem veure, l'opinió d'Ulloa sobre l'estat de coses que passaven al Perú no era gaire optimista.

CARTA DE PARIS, 24 DE SETEMBRE DE 1930

Carta mecanoscrita dirigida al Sr. Ferran Valls i Taberner, escrita des del seu domicili de Paris, després del retorn del congrés d'Hamburg. Aquesta és la primera d'una sèrie de cartes molt continuades i pròximes en el temps, en les que fa palès que **el congrés d'Hamburg no va ser el**

que Ulloa esperava i en les que explica extensament l'oposició que va trobar-hi per part de diversos assistents.

En primer lloc, Ulloa critica la posició del Sr. Ballesteros, ja que, si bé diu que a l'inici de la seva relació semblava inclinat a les teories d'Ulloa, tant al Congrés de Sevilla com en alguna trobada a l'Acadèmia de la Historia de Madrid, diu que: "lo encontré, no sin sorpresa, profundamente cambiado, sin aducir ninguna razón ni prueba para ello." El professor Ulloa estima que aquest canvi és degut a una aliança entre Miss Gould i el Sr. Altolaguirre. Ulloa considera que l'oposició d'ambdós personatges rau en el fet de que ell considerés apòcrifa la reial Confirmació que va descobrir l'americana en l' Arxiu de Simancas.

I ara ve la declaració més forta d'Ulloa:

"Lo cierto es que en Hamburgo el señor Ballesteros no opuso, como Ud. verá, sino sofismas y vaciedades a mis puebas documentadas, y que tuvo que callar y huir el cuerpo. Por su actitud es claro que hizo manifiesto al Presidente de la Sección de Historia **que la España oficial no se aviene a reconocer la catalanidad de Colom.**"

D'aquestes declaracions i d'altres informacions que dóna aquesta carta es dedueix que les autoritats acadèmiques madrilenyes duïen la consigna de boicotejar al màxim possible la nova teoria d'Ulloa i que ho van aconseguir, tot i que diversos congressistes i mitjans de comunicació es mostressin interessats en la nova teoria i li demanessin articles per a ser publicats en llurs diaris.

Ulloa va fer ell mateix una ressenya del congrés, que va enviar als diaris catalans "La Publicitat", "La Veu", "La Vanguardia" i "El Matí", en la que va edulcorar, al nostre entendre, el poc èxit de la seva intervenció, per evitar el desànim del públic català, que tant generosament havia contribuït a la seva causa.

La situació al Perú el continuava preocupant molt i ens diu: "A mí se me ha sugerido el regreso al Perú, pero, como muchos otros, creo prudente esperar el rumbo que tomen las cosas, todavía muy oscuras."

CARTA DE PARIS, 27 DE SETEMBRE DEL 1930

Carta mecanoscrita dirigida a Ferran Valls i Taberner. En aquesta carta es pot comprovar el desencant d'Ulloa respecte les notícies contràries i tendencioses que varen arribar al diari New York Times des de Madrid i Gènova. Transcrivim una part important d'aquesta carta, tot respectant els subratllats insistents, que demostren la contrarietat profunda que causaren a Ulloa aquestes cròniques enverinades.

"Acabo de conocer la adjunta información cablegráfica publicada por el gran diario norteamericano "The New York Times". Por ella juzgará Ud. el vivo interés prestado en Estados Unidos a mis estudios.

Esa información es muy curiosa y reveladora; si se comparan los diferentes cablegramas provenientes respectivamente de Hamburgo, Madrid y Génova, todos de la misma fecha, que es la del día siguiente de mi comunicación al Congreso. **Parece que Génova y Madrid hubiesen estado de acuerdo.** Y más sorprendente es la importancia dada en Madrid a la actitud de Ballesteros, quien fué incapaz de oponerme ni un solo documento, ni un solo argumento.

Estoy profundamente agradecido a los catalanes por su ayuda material o económica que acaban de prestarme. Pero en el estado a que ha llegado el asunto, que reviste ya carácter internacional, es indispensable que se me preste ahora cierta ayuda moral. Como en mi carta anterior le he dicho, muy próximamente voy a enviar grandes artículos a importantes diarios americanos; hoy considero que es necesario antes, que se me dé el prestigio de esa solidaridad moral.

Fíjese Ud. en los errores, indiscutiblemente tendenciosos, de la información salida de Madrid. Allí se pretende que la Academia de la Historia ha hecho un estudio a fondo sobre si Colom era o no español, así, en general, español. Se trata, además, de crear confusión y equívoco alrededor del famoso concurso de ABC, a fin de inducir a los lectores americanos a suponer que en él también se presentaron trabajos sobre Colom catalán y fueron rechazados. En fin, se quiere hacer creer que la tesis catalana está al bajo nivel de la gallega, y que no se funda sino en el argumento del apellido Colom.

Hay que desbaratar toda esa maliciosa maniobra. Por eso me permito dirigirme a Ud. para someterle una idea, y hacerle una súplica. Yo rogaría a un pequeño grupo de intelectuales catalanes, que podrían ser Ud., los hermanos Soldevila, Carreras Candi, Nicolau d'Olwer, Perés, etc. etc., que dirigiesen un cablegrama al "New York Times", diciéndole: que han tenido conocimiento de la información cablegráfica de Madrid y que consideran un deber hacer notar a ese diario y a sus lectores, que la Academia de la Historia no ha tenido nunca ocasión de ocuparse hasta ahora de la tesis catalana; que el fracasado concurso de ABC, no se refirió sino a Colón gallego; que yo he sido precisamente quien más ha combatido esa falsificación del Colón gallego; que mis estudios se fundan en gran cantidad de documentos hasta hoy absolutamente inéditos y desconocidos de los historiadores y de la Academia ; que de estos documentos sólo dos he puesto en conocimiento de la Academia, la que aun no los ha estudiado, pues se ha reservado hacerlo próximamente; y en fin, que mi comunicación en Hamburgo está fundada en hechos nuevos sobre los cuales ningún sabio ni Academia tiene derecho a pronunciarse mientras no los conozca."

En aquesta carta acaba sol·licitant, un cop més, l'ajuda moral de la intel·lectualitat catalana que el va recolzar, davant una influent Acadèmia de la Història de Madrid reàcia a canviar res del que deia la historiografia tradicional sobre Colom.

CARTA DE PARIS, 13 D'OCTUBRE DEL 1930

Carta mecanoscrita dirigida a Ferran Valls i Taberner, però feta pel fill de Luis Ulloa, Bolívar Ulloa, per malaltia greu del seu pare. En aquesta carta Bolívar es queixa de que el cablegrama que varen enviar els intel·lectuals catalans al New York Times encara no s'havia publicat en els exemplars dels dies 1 al 3 d'octubre. El fill confessa que no li ho ha dit al seu pare per no donar-li un disgust. Bolívar considera que aquesta no publicació de l'article de recolzament es deu a algun error en l'adreça enviada, ja que, segons ell, el New York Times no demostra mala voluntat contra Luis Ulloa, ans el contrari. Bolívar aconsella que donin l'article de suport a l'agència Associated Press de Barcelona, en comptes d'enviar-lo directament a la seu neiorquina. Per contra, Bolívar Ulloa va trobar en l'edició del New York Times del dia 3 d'octubre un article provinent de Génova referent als treballs del seu pare en el que fan grans esforços per defensar la seva teoria. I afegeix: "Lo que es mentira es que hayan invitado a mi padre a ir a Génova, pues nunca lo han hecho, y no tiene miedo papá de los documentos genoveses. Ojalá Uds. hicieran publicar una traducción de ese cablegrama en Barcelona, para que allí vean la importancia que tienen estos estudios."

Bolívar acaba la carta sol·licitant, si és possible, la remesa de més cèntims, ja que el seu pare vol viatjar a Espanya, per a respondre a diverses ofertes de treball, entre d'altres la de l'Institut Gallach.

CARTA DE PARIS, 21 D'OCTUBRE DEL 1930

Carta mecanoscrita dirigida a Ferran Valls i Taberner, redactada i signada també per Bolívar Ulloa. En aquesta carta repeteix que no ha estat publicat encara l'escrit dels catalans al New York Times i que el seu pare, Lluís Ulloa, pensa respondre a l'article publicat pels genovesos el dia 3

d'octubre així que es trobi bé de salut. La situació familiar sembla força precària, ja que insisteix en la tramesa de cèntims i exposa que la seva mare també està malalta.

CARTA DE PARIS, 26 D'OCTUBRE DEL 1930

Carta mecanoscrita per Luis Ulloa i dirigida a Ferran Valls i Taberner. Aquesta és la primera carta que escriu Ulloa després de la seva malaltia i la comença agraint l'article escrit pels intel·lectuals catalans en defensa seva enviada al New York Times. A continuació, però, es lamenta i no comprèn que l'article no hagi estat publicat encara en aquest diari. Ulloa afegeix que va trametre aquest article dels intel·lectuals al diari La Prensa de Buenos Aires i que es va publicar el dia 7 d'octubre.

Ulloa sol·licita a Ferran Valls que cancel·li ja la subscripció popular, ja que el seu objectiu principal era el de cobrir les despeses del viatge a Hamburg.

CARTA DE PARIS, 6 DE NOVEMBRE DE 1930

Carta mecanoscrita per Luis Ulloa dirigida a Ferran Valls i Taberner, que inicia tota una tempesta originada per la publicació d'un article del Sr. Sebastià Cruset al diari New York Times, el dia 19 d'octubre 1930, i que Ulloa titlla així: "todas esas mentiras y torpezas, en las que se va hasta ofenderme villanamente".

Ulloa confessa que el corresponsal del "New York Times" el va perseguir a Hamburg perquè li facilités més dades i que ell li va donar un llarg escrit sobre el pre-descobriment amb fotografies de valuosos documents inèdits i que encara no han estat publicats a aquest diari. Ulloa diu que ha llegit diversos articles del Sr. Cruset al "New York Times" i al diari "La Veu de Catalunya" recolzant la tasca del Sr. Ricard Carreras Valls i fa aquestes reflexions:

"De todos modos no alcanzo a explicame que Carreras Valls y Cruset hayan podido tener influencia suficiente para impedir en aquel periódico norteamericano la publicación del cablegrama de Uds. y de mi artículo, y para conseguir en cambio la de sus vilezas y mentiras. Esto es tanto mas singular cuanto que ya en meses pasados Carreras Valls consiguió hacer publicaciones similares en "L'illustration" de Paris, en el "Intransigeant" y también en "La Veu". **Ya puede Ud. comprender que si las intrigas tramadas contra mi en Madrid me contrariaban, las que se traman por catalanes y desde la misma Barcelona me duelen hondamente**".

I afegeix: "Hablandole con toda franqueza, le diré a Ud. que me doy cuenta de que detrás de Carreras y Valls y de Cruset debe haber alguna entidad más poderosa, ya que hasta "La Veu de Catalunya" se ha hecho eco muchas veces de esa misma campaña".

Tot i que no hem trobat encara els articles suposadament difamatoris de Carreras i Valls, és evident que hi va haver un enfrontament molt fort entre Luis Ulloa i Ricard Carreras Valls, quan nosaltres, en principi, haguéssim pensat tot el contrari. El fet que el New York Times censurés la publicació dels articles d'Ulloa i del seu cercle d'amics, fa que Ulloa pensi que tot això sigui degut a "la intervenció de alguna muy poderosa influencia, cuyo centro radica en España y tal vez en la misma Barcelona. Nunca convendré en que Carreras y Cruset con sus solas fuerzas puedan conseguir eso."

Potser Ulloa pensava en l'ambaixada o consolat espanyol o en l'església catòlica espanyola com a promotors d'aquesta censura, sense excloure tampoc que podria tractar-se del *lobby* italoamericà de Nova York. La carta continua sol·licitant l'ajuda del seu grup de catalans amics per tal que contrarestin amb articles dirigits a tota la premsa catalana les difamacions de Carreras i Valls.

CARTA DE PARIS, 15 DE NOVIEMBRE DEL 1930

Carta mecanoscrita de Luis Ulloa a Ferran Valls i Taberner. El tema principal de la carta tornen a ser unes reflexions sobre el comportament de Ricard Carreras i Valls respecte la seva obra que, pel seu interès, i en certa manera paral·lelisme amb la situació actual de defensa de la catalanitat de Colom en aquests inicis del segle XXI a Catalunya, mereixen ser transcrites íntegrament:

“El primero que acudió fué **Carreras Valls**, cuya posición intelectual en Cataluña yo ignoraba por completo. Ostentó el mayor interés, **viniendo hasta Paris a verme**. Artículos con su firma aparecían en primera plana y casi a diario en periódico de tanta importancia como La Veu de Catalunya, considerado órgano del sentimiento catalán. Me mostró un libro suyo sobre el Sahara, con cartas elogiosas de Blasco Ibañez y el Mariscal Joffre. También me mostró cartas del señor Cambó y otras personalidades catalanas. Pensé, pues, que se trataba de un hombre que tenía allí significación y prestigio. En tales condiciones, no podía yo suponer que **no obraba seriamente, ni con buena fe**. Sin cesar removía archivos, sacaba a luz tal o cual papel y publicaba artículos, de que La Veu solía hacer grandes elogios. Al principio fuí tomando lealmente en consideración los datos que él producía, aunque vine poco a poco dándome cuenta de que **incurría en innumerables errores y hacía lujo de desenfundada fantasía**. Pero me vi obligado a callar todo esto y a juzgar que no llevaba ninguna mala intención. Más tarde comencé a dudar, y en fin, he venido a palpar que me había equivocado completamente. Cómo iba yo a imaginar que Blasco Ibañez, La Veu y muchas personalidades catalanas **garantizasen sin fundamento** alguno a este señor?

Lo de menos es que se atribuya gloria y méritos que está muy lejos de tener. **Lo grave es la falsificación de la historia, el daño que hace a los estudios serios**. Más grave todavía es proceder como él y Cruset han procedido en el N.Y.T. falseando escandalosamente hechos y atreviéndose a cruzar hasta el cablegrama de Uds.

Yo veo algo mucho más feo, contra lo cual, muy a pesar mío, me voy a ver obligado a protestar, en defensa de la Historia y del mismo prestigio de la intelectualidad catalana. No sé con que protección ni con que fondos Carreras Valls ha lanzado a la circulación muchísimos miles de ejemplares de un folleto que Ud. ha de conocer y que publicó en seis idiomas, hace unos nueve o diez meses, pretendiendo que Colom fué nativo de cierto lugarcillo cerca de Tortosa. **Esta publicación la hizo cuando ya se le había advertido varias veces del error en que incurría y de la adulteración que introducía en muchos datos y hechos históricos perfectamente averiguados**. El mismo convino, no solo en cartas a mí, sino públicamente, que estaba fuera de la verdad. Sin embargo, lanza el tal folleto en el que aparece que hombre tan eminente como el P. Rodés le prestan su apoyo y aprueban.

Qué fin persigue con tal maniobra?..... Yo no puedo convenir, ni mi dignidad me lo permite, en que **los estudios históricos que he hecho vengan a degenerar en la grosteca invención de falsedades** a que presta hoy su concurso el New York Times y en la propaganda a favor de un manuscrito, en el caso sin verdadera importancia, que no sé por qué medios sea propiedad de Carreras Valls, según se dice en el citado folleto”.

CARTA DE PARIS, 19 DE NOVIEMBRE DEL 1930

Carta mecanoscrita d'Ulloa a Ferran Valls i Taberner. En aquesta carta Ulloa parla àmpliament del suport econòmic que encara està rebent des de Catalunya gràcies a la subscripció popular. També comenta temes relacionats amb les vagues de Barcelona, i encara torna a parlar de la confrontació amb Carreras i Valls, tot dient: “He confirmado bien que Cruset no es sino un agente de Carreras Valls. Estoy esperando una respuesta de la agencia de aquí del N.Y.T. para **proceder en la mejor forma posible a desbaratar intrigas, que mas daño que a mí, están haciendo al prestigio de los estudios históricos**.”

CARTA DE PARIS, 25 DE NOVIEMBRE DEL 1930

Carta mecanoscrita dirigida també al Sr. Ferran Valls i Taberner, que comença amb l'agraïment d'Ulloa per la recepció de noves trameses econòmiques, el que demostra el gran èxit de la subscripció popular organitzada. Però el tema principal de la carta torna a ser el control de les notícies donades pel New York Times i l'enfrontament amb Ricard Carreras i Valls.

Entre altres coses Ulloa diu: “lo que puedo asegurarle es que no queda duda ninguna de que el promotor de todo esto es Carreras Valls. Según su mismo folleto, recibió dinero de un grupo de miembros de la Liga Regionalista de Gracia y el P. Rodés fué el iniciador del folleto en seis lenguas. **Este folleto lo ha repartido con una profusión inaudita, y ha hecho mucho más daño del que Uds. pueden imaginar. En Italia y en otras partes, al ver la forma en que se presentaba el folleto, han supuesto que esa era la verdadera tesis catalana, y que yo estaba de acuerdo con todos estos desatinos, que no resisten el menor análisis de cualquiera que conozca superficialmente el asunto de Colom. Va a ser muy difícil reparar el daño causado.** Añada Ud. a todo esto la audacia de Cruset, de introducirse en el N.Y.T, no sólo para impedir la publicación del cablegrama de Uds. y del artículo mío, sino para sustituirlos con el artículo publicado el 19 de Octubre y que Ud. conoce.

Mucho le agradeceré no olvidar advertir a La Veu el perjuicio que a la seriedad de estos estudios está causando ese diario al reproducir las publicaciones del N.Y.T. y publicar cosas análogas. Sé que el autor de esto es un señor Bertran i Pijoan. **Parece que para ellos es una tacha que yo sea “extranjero”; y creen que el patriotismo consiste en alentar a un catalán, aunque diga disparates. A mi esto no me parece racional.”**

Ens dol molt el què va haver de passar Ulloa, ja que no podia esperar totes aquestes intrigues per part espanyola, ni molt menys per part d'un autor català com Ricard Carreras Valls. Entre aquestes poderoses intrigues, la seva mort i la guerra civil espanyola, els esforços de Luis Ulloa per demostrar la veritat sobre l'origen català de Cristòfor Colom varen quedar pràcticament anorreats durant quatre dècades. Després d'una generació d'estudiosos del tema, que denominem com a segona generació o la de la resistència (1940-1980), la teoria de la catalanitat de Colom d'Ulloa ha anat ressorgint de les catacumbes per a reprendre nova embranzida intel·lectual i guanyar un cert prestigi en àmbits acadèmics.

Fins que, un cop més, ha hagut d'aparèixer algun autor prolífic i mediàtic, com fou Ricard Carreras Valls a la seva època, que, difonent a tort i a dret noves suposades teories sobre Colom, demostradament falses, ha tornat a fer perdre la credibilitat aconseguida amb penes i treballs. Tanmateix, malgrat totes les maltempsades, animem, una vegada més, els nostres socis i col·laboradors a continuar treballant, resseguint i recercant en els arxius, d'on creiem ha d'eixir la resposta per resoldre l'entrellat de la veritable nacionalitat de Colom d'una manera definitiva i inqüestionable.

QUI FOU GUILLEM COMA ?

Per Llorenç Margarit i Torras

Niccoló Scyllacio (o Nicolaus Scyllacio), conegut a Castella com a Nicolás Esquilache, va publicar en llengua llatina una relació del segon viatge de Colom datada el desembre de l'any 1494. Segons Scyllacio, tota la informació continguda en aquesta relació de 22 pàgines l'havia obtinguda per cartes rebudes (“per litteras”) d'un tal Guillem Coma, personatge que va viatjar amb Cristòfor Colom en el segon viatge, el 1493 i que va retornar a Castella amb l'expedició d'Antoni de Torres l'any 1494. Scyllacio, sicilià, natural de Messina, havia residit a Castella uns

quants anys, per retornar a Sicília i després desplaçar-se a la universitat de Pavia l'any 1494. Aquesta relació del segon viatge de Colom la va signar d'aquesta manera: "Ex Pavia idib 9 decembris 1494", essent "Papia" la forma medieval de la ciutat de Pavia. Nosaltres no hem pogut tenir accés al document original, però n'hem pogut llegir una edició facsímil impresa l'any 1900, actualment dipositada a la Biblioteca Nacional de França (Cota: BNF – RES P 1072-8º). Aquesta relació ha estat novament traduïda al castellà per Juan Gil en el llibre "Cartas particulares a Colón y Relaciones coetáneas" (Pag. 177, Cap. VIII. Alianza Editorial 1984).

L'objectiu d'aquest article és el d'intentar esbrinar l'origen i, si pot ser, la família a la que va pertànyer Guillem Coma. El propi Juan Gil ens innova el següent sobre aquest personatge:

"De Guillermo Coma se sabe muy poco; tan poco, que algunos estudiosos, especialmente italianos, han negado su existencia, con cierto ingenuo apriorismo. Hace poco propuse identificarlo con un médico barcelonés del mismo nombre, que aún vivía en 1513 o 1515. De ser cierta esta conjetura, las dos relaciones del segundo viaje, rayanas con frecuencia en el panegírico más entusiasta de la islas del Mar Océano, proceden de la pluma de dos médicos, que cuando menos, tienen también otra afinidad, la de moverse en círculos de conversos: Coma envia su escrito a Nicolás Esquilache, que después de traducirlo al latín, lo endereza a su vez el 13 de diciembre de 1494 – las noticias volaban- al poderoso "marrano" Alfonso de la Caballería."

Aquest intent de Juan Gil d'identificació de Guillem Coma amb un metge barceloní l'exposà en la seva ponència al congrés intitulat "Los humanistas españoles ante el Descubrimiento (1493-1498)" celebrat a Granada el maig del 1980. Charles Merrill complementa aquesta informació que ens donà Juan Gil, en especificar que foren els historiadors italians Francesco Giunta i Alberto Boscolo els que varen dubtar de la real existència de Guillem Coma i suposaren que podria ser un pseudònim de Pere Bertran i Margarit. Segurament aquesta conclusió la treuen de l'apartat que diu que Pere de Margarit va veure amb "els seus propis ulls" una escena horrorosa de canibalisme. Nosaltres considerem que Guillen Coma va utilitzar aquesta expressió, ja que ell, tot i no ser present en aquesta expedició, va rebre la notícia directament de Pere Margarit, la qual cosa reafirma, a més, la catalanitat de Coma i el coneixement mutu entre ambdós.

Per aprofundir en el coneixement de Guillem Coma hem fet una tria dels millors documents dels nostres arxius, relatius a membres de la família Coma i a més a més aquest estiu hem fet una campanya de recerca als arxius de Girona per tal de complementar les nostres dades.

Trobem diversos focus de famílies Coma tot al llarg del segle XV en les localitats de Palau Sacosta, Girona, Torroella de Montgrí, Camprodon, Darnius, Olot, Sant Llorenç de la Muga, Corçà, Castell d'Empúries, Perpinyà, Badalona i Barcelona. Sembla que la branca de Barcelona alternava el seu nom entre les formes "Coma" i "Ça Coma". En qualsevol cas, es detecta una presència molt important d'aquesta família a l'Empordà i a la Garrotxa, per la qual cosa podem considerar-lo un llinatge gironí en un sentit ampli d'aquesta expressió.

Ja a principis del segle XV, trobem diversa documentació sobre aquesta família a Torroella de Montgrí. En un lligall del notari Francesc de Maruny (AHG. Fons notarial de Torroella de Montgrí N.6), corresponent a l'any 1402 (pag.16), hi surt un **Andreu Coma**, un **Guillem Andreu Coma** i una Johanna, muller de **Guillem Coma**, tots ells habitants a Torroella de Montgrí.

Un personatge homònim fou **Guillem Coma**, prevere del Capítol de la Seu de Girona, de qui tenim diversos testaments, ja que els anava modificant al llarg dels anys. Aquest Guillem Coma va tenir un càrrec amb Pedro de Luna, conegut com a Papa Benet XIII, i fou membre del capítol de la catedral de Girona, on surt sempre relacionat durant molts anys. Un altre canonge, Joan Bertran, va ser canonge de Girona al mateix temps que ell. En el capítol de 12 de setembre de l'any 1438, ja no hi surt relacionat com a present, tot i que hi surt encara com a testimoni en un document datat el 20 de juliol del 1439 (*AHG. Notari Pere Miquel; Girona 1.380 ; 1419-1444*). En el seu testament de data 28 de Juny del 1435, Guillem Coma nomena els següents marmessors: Dalmau de Raset, doctor en decrets i ardiaca major; Pere de Bergadà, prevere del capítol de la Catedral de Girona; Thomas de Mieres, llicenciat en lleis, ciutadà de Girona; **Guillem Coma**, prevere beneficiat "in ecclesiam gerundem", nebot seu i a **Bartholomeu Coma**,

“laicum in Castilionis Imporitanum”, germà seu. Entre els parents a qui distribueix la seva herència, hi podem trobar: **Antonio Coma**, nebot del testador; **Joan Coma i Bartholomeu Coma**, germans del testador; **Guillem Coma, Pere Coma i Joan Coma**, nebots seus i Caterina, Cília, Sclarmonda i Sibila, germanes i nebodes seves. (AHG; notari Berenguer Ferrer Sasala, *Testaments 1434-1439*).

La branca barcelonina d'aquesta família la podem descobrir en el Registre d'Ordinacions del Bisbat de Barcelona, quan en data 22 de desembre de l'any 1425 rep la tonsura un escolar de nom **Guillem Coma, fill de Guillem Coma**, llibreter de Barcelona. Datat el 15 d'octubre de 1440 trobem un document on surt un **Guillem Çà Coma**, llibreter, que posseeix una casa al carrer de Sant Honorat, l'indant amb la casa de Joan Ros, que la té per Guillem Colom, fill de Jaume Colom i nét de Guillem Colom, canviador (*Fitxes de Ricard Carreras i Valls*). No ens sembla gaire arriscat d'acceptar que el llibreter Guillem Coma sigui la mateixa persona que quinze anys més tard és denominat Guillem Çà Coma, ja que manté la seva professió de llibreter, ofici gens usual en aquella època. La seva relació contractual i de veïnatge amb la família Colom de Barcelona és molt suggestiva.

Molts anys més tard, just després d'acabada la guerra civil catalana, trobem tres documents de l'any 1474 en els lligalls del notari Andreu Mir que ens parlen de l'activitat d'un **Guillem Çà Coma**, que podria ser el mateix nen tonsurat l'any 1425, que tindria uns 59 anys d'edat, però que no sembla haver continuat l'ofici de llibreter del seu pare, sinó que es dedica a l'ofici de mercader. Els tres documents tracten de:

- 1 - “Capítols de noliejament entre Pere Martí del Puerto, de la vila d' Ondarroa, de Biscaia, patró de la nau de dues cobertes apel·lada Santa Maria amb Guillem Çà Coma, mercader de Barcelona.”
- 2 - “Guillem Çà Coma i Joan des Valls, contracten noliejament per un viatge a Sicília en la nau de Francí Setantí”.
- 3 - “Guillem Çà Coma compareix a la llotja de mar, on té la escrivania el notari Andreu Mir i fa protestar una lletra.” (*Notari Andreu Mir, 1474. Fitxes de Ricard Carreras Valls*).

D'aquest **Guillem Çà Coma**, hi ha un document, a la Biblioteca de Catalunya, del Fons Històric de l'Hospital de Sant Pau (N. 12740), de data 30 de setembre del 1445, que ens innova que Guillem Çà Coma (o Sacoma), menor, mercader de Barcelona i la seva muller Isabel, venen un censal a Constança, vídua de Bernat Esplugues. (Notari Joan Osona de Barcelona).

Aquest **Guillem Çà Coma** no pot ser el mateix **Guillem Coma** company de viatge de Colom per raons d'edat, però sí que podria ser el seu pare, ja que el trobem relacionat directament amb la família Colom de Barcelona i amb Francesc Setantí, també anomenat Antoni Francesc Setantí, qui fou capità de l'armada de René d'Anjou, a les ordres de Carles de Torrelles durant la guerra civil catalana. Colom podria haver començat a navegar amb els Setantí.

Però avançant en el temps i retornant cap a Girona, hem pogut localitzar el testament de 5 de juliol de l'any 1501 de **Pere COMA**, cirurgià de Girona (*AHG; Notari Antoni Arnau: GI 3-141, foli 63*), qui tria com a marmassors: Bartomeu Company, prevere beneficiat a la Seu de Girona; Pere Ferrer, beneficiat a Castelló d'Empúries; **Pere Coma**, fill seu, de la canònica de Vilabertran i Joana, la seva muller. Entre els hereus nomena a **Rafel Coma**, fill seu i hereu universal; a **Pere Coma** de Vilopriu; a **Joana Coma** de Vilabertran i a **Guillem Coma**, de la vila de Banyoles. Aquest darrer personatge sembla que sí que podria ser contemporani del Guillem Coma, el company de Colom.

Finalment, volem destacar un altre **Guillem Coma**, notari de Perpinyà, establert en aquesta vila en temps dels Reis Catòlics, que només va tenir un fill, segons ens innova Philippe Lazerme en el seu llibre “Noblesa catalana: Cavallers i Burgesos Honrats del Rosselló i Cerdanya” (1977). Aquesta família Coma emparentaren amb els Torrelles al segle XVI. Aquest notari apareix com a

notari públic de Perpinyà per l'autoritat reial en un pergami datat el 26 d'octubre del 1498 de l'Arxiu del Castell de Vilassar.

El Dr. Josep Danon ha tingut la gentilesa de trametre'ns una informació sobre l'existència d'un **Guillem Pere Comas**, qui fou rector de l'Estudi de Medicina de Barcelona cap a l'any 1510. Tot i que deu ser aquest metge el que suposa Juan Gil que fou company de Colom, hem de fer constar el canvi de llinatge de Coma a Comas com un probable impediment a aquesta identificació.

Serveixi tota aquesta recerca per a demostrar, o si més no intentar-ho, la probabilitat que Guillem Coma, que fou company de Colom en el segon viatge, fos català i membre d'una d'aquestes famílies analitzades. Nosaltres ens decantem de manera clara per la família de mercaders de Barcelona, descendents del llibreter del carrer de Sant Honorat i cap aquí encaminarem les nostres recerques, fins a poder demostrar-ho de manera completa.

LA DICTABLANDA DEL GENERAL BERENGUER I COLOM

Per **Sebastià Montsoriu i Genís**

És evident que la maquinària de propaganda de la historiografia italiana del segle XIX va aconseguir que el descobriment d'Amèrica fos considerat el resultat de la ciència i civilització italiana en tot el món. Els historiadors italians han ressaltat la importància de les aportacions de molts italians com Paolo del Pozzo Toscanelli, Joan i Sebastià Cabot, Amèrico Vespucci, etc. a l'època dels descobriments, personatges que, ben estudiats i a la llum de tots els documents coneguts actualment, no deixen de ser, molts d'ells, res més que una colla d'impostors que no tenien res de cartògrafs ni de navegants, com ja va exposar Henry Harrisse en els seus escrits.

La historiografia espanyolista ha buscat sempre de contraposar a la figura de Colom, suposadament genovès, altres personatges i realitats poderoses de la història castellana per tal d'apropiar-se del descobriment d'Amèrica, amb molt més dret que no pas la cultura italiana, i fer-lo un producte final de la vitalitat emergent de Castella i Lleó en els temps del final de la reconquesta. No cal dir que Catalunya no hi ha pintat mai res en aquest duel historiogràfic entre aquests dos grans corrents de la història. Una demostració feiaent de la catalanitat de Colom produiria, sense cap mena de dubtes, l'atac frontal i un enorme rebuig per part d'aquestes dues escoles enfrontades.

Ja va quedar ben palès en els primers plets entre els descendents de Colom i la Corona de Castella, en què els fiscals reials varen intentar demostrar que Colom no va ser l'autèntic descobridor del Nou Món, apostant descaradament a favor de Martín Alonso Pinzón o els germans Pinzón en conjunt. Aquesta xenofòbia espanyolista radical contra aquest estranger indeterminat anomenat Colom s'ha perpetuat fins als nostres dies. Quan es va celebrar el Vè centenari del descobriment d'Amèrica l'any 1992 i es va organitzar una exposició cultural de primer nivell a la catedral de Sevilla ("Magna Hispalense"), **la tomba de Cristòfor Colom va quedar fora del circuit**, com si Cristòfor Colom i les seves restes no tinguessin res a veure amb aquests esdeveniments. Colom va quedar tractat com un proscrit de la història per part dels historiadors espanyols, per què?

Avui i aquí, us volem presentar un cas ben paradigmàtic de com es fila de prim en aquest tema de Colom en quant es posen en entredit les "essències pàtries", fins i tot en detalls ben insignificants, difícils de copsar a primera vista. Amb motiu de la visita que va fer el Sr. Michel Pacou, membre

dirigent de la Christopher Columbus Philatelic Society (Fundada l'any 1983), a la ciutat de Barcelona, ens vàrem assabentar del cas següent:

El Sr. Pacou, gran filatelista, ens va pregar que l'acompanyéssim a visitar diverses botigues de filatèlia del centre de Barcelona i en una d'aquestes ens van mostrar un segell commemoratiu del 12 d'octubre del 1930 de forma estranyament triangular.

El senyor Pacou ens va comentar que ell havia aconseguit tenir en la seva col·lecció els dissenys originals d'aquests segells triangulars, que foren deguts a la mà del Sr. Sánchez Toda, gravador molt afamat d'aquella època en temes filatèlics.

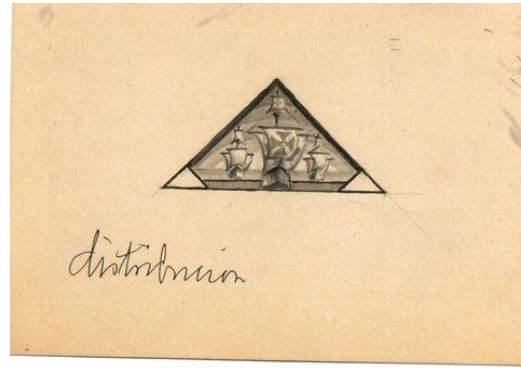
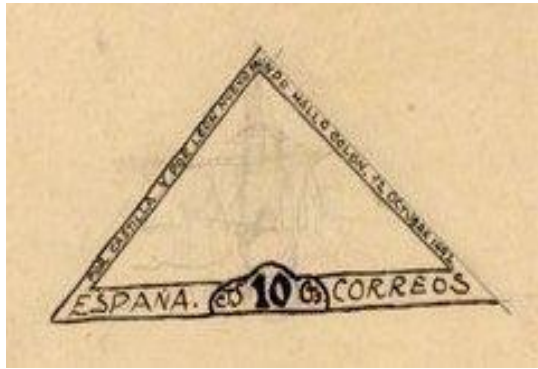
Com es pot apreciar en els croquis originals que adjuntem a aquest nostre article, i que tenim gràcies a la gentilesa del Sr. Michel Pacou, el segell en qüestió representa les tres naus de Colom navegant davant un sol ixent. La imatge central està envoltada per una orla en la que consta el valor del segell en el costat de la base, més el text "España" i "Correos" i el lema de l'escut de Colom en els costats laterals superiors en la forma tradicional que diu: **"Por Castilla i por León, Nuevo Mundo halló Colón, 12 Octubre 1492"**. No volem entrar ja a parlar del canvi de l'expressió utilitzada per Oviedo del nom del descobridor en la forma **Colom**, pel ja castellanitzat de **Colón**.

Però el contingut d'aquesta orla, tot i ser la divisa de Colom que apareix en el fil·lacteri del seu escut en el llibre de Gonzalo Fernández de Oviedo, no va ser del gust dels censors o controladors de la "Casa de la Moneda y Timbre" espanyola, ja que recordava que el descobriment d'Amèrica només es va fer a benefici de Castella i de Lleó i no de tots els diferents regnes hispànics i dels seus habitants, i ratificava a Colom com a únic actor en aquest descobriment. Per això l'orla final va dir: **"Por España y con Pinzón Nuevo Mundo halló Colón"**.

Ja veieu com filava de prim la censura de la dictadura militar! Fins i tot en un segell calia deixar ben clara la unitat de l'estat espanyol, encara que en aquella època no existia cap Estat o regne denominat pròpiament Espanya i també calia manifestar de manera rotunda, que el descobriment del Nou Món, si es va poder fer, va ser gràcies als mariners andalusos que hi participaren amb Colom, representats simbòlicament per Martín Alonso Pinzón.

Serveixi aquest petit exemple per a demostrar les misèries de les manipulacions interessades de la història i per fer que sempre estiguem amatents als interessos espuris que poden amagar-se darrera el fet més nimi, com pot ser el contingut en un segell de correus.

MÉS FONTS DOCUMENTALS SOBRE EL PLET DE VERAGUA

Per Joan Llorens i Samsó

Perdoneu la meua insistència en tornar a tractar el tema del Plet de Veragua, que ja vaig tractar en el meu article: “El manuscrit 431 de la universitat de Yale” del nostre butlletí núm. 43, però seguint els passos iniciats per Luis Ulloa l’any 1930, considero que de l’estudi d’aquesta documentació podem obtenir alguna prova interessant, que ens ajudi a comprendre l’origen de Cristòfor Colom. Caldria anar a l’Archivo Histórico Nacional de Madrid, com han fet recentment María Virgínia Martínez Costa de Abaria o el nostre consoci Jordi Marí i Salvadó, i enfrontar-se a la quantitat ingent de paperassa que el compona, tant manuscrita, com, a vegades, impresa. Es tracta d’un repte molt gran, que difícilment es pot realitzar sense desplaçar-se a Madrid durant una bona pila de mesos i, això, de moment no està al nostre abast.

Sortosament, encara resten molts arxius desconeguts per buidar, però, precisament per ser desconeguts, mai se sap quan hom tindrà l’oportunitat de poder-hi accedir. Això ens va passar a la **Biblioteca Beinecke de Yale**, quan, tot buscant altres coses, ens vàrem trobar amb l’agradable sorpresa de l’existència del manuscrit 431. De forma similar vàrem descobrir, el juny de l’any 2007, que a la **Biblioteca Apostòlica Vaticana**, hi ha un manuscrit de les al·legacions que Don Balthasar Colombo va presentar al famós Plet de Veragua, datat el dia 12 de gener del 1583. Un mes després la Biblioteca Vaticana var ser tancada per tres anys, ja que es volia fer una remodelació profunda de les seves instal·lacions i, per tant, vàrem haver de córrer molt i fer servir les nostres màximes influències romanes, per poder obtenir una còpia d’aquest document abans de la fatídica data del 17 de juliol del 2007.

No hi ha com tenir bons amics, així aquesta aventura romana va acabar bé i ja tenim a disposició dels nostres consocis i amics una còpia d’aquest document, que, malauradament no diu res de nou, ni diferent, del que diuen els documents de l’Arxiu Històric de Madrid. La raó del perquè va arribar aquest document a la Vaticana és per nosaltres encara tot un misteri.

EL FONS FRANCESC DE CARDONA

Seguint el proverbi català de “roda el món i torna al born”, després de Madrid, Yale i Roma, ara resulta que a la sala de reserva de la **Biblioteca de Catalunya** també hi ha documents originals i autèntics relatius al Plet de Veragua! Es tracta del fons documental denominat “Francesc de Cardona”, provinent de l’antic arxiu de la família Cardona de València, marquesos de Guadalest i almiralls d’Aragó, entre molts altres títols nobiliaris. Els nostres consocis més espavilats ja deuen

haver descobert que es tracta de la branca dels Cardona que varen emparentar amb la família Colón, gràcies a l'enllaç de Sanç de Cardona amb Maria de Colón, néta del descobridor.

Aquest fons va arribar a l'Arxiu Històric de la Biblioteca de Catalunya per una compra feta l'any 1963 al Sr. Raimundo (o Ramon) Sureda de Mallorca. Formant part de la documentació d'aquest fons, hi ha una carta mecanoscrita i amb signatura autògrafa del Sr. Sureda, en la que diu, al final de tot: "Ahora resulta que tengo otro lote del Archivo, todavía más voluminoso que el anterior, casi el doble de tamaño. No contaba con ello, ni mucho menos. Mi hermana me cedió su parte del archivo. No le extrañe que tenga tanto. Lo pongo también a la venta y se lo ofrezco a Vd. por la razón de que me favoreció comprándome la otra parte. Ha aparecido un señor valenciano que se interesa por mis papeles, etc....". Desconeixem completament si aquest segon lot de l'arxiu va ser comprat també per la Biblioteca de Catalunya o no. Pel volum de l'actual fons, no sembla que s'hi hagi incorporat el fons de la germana del senyor Sureda.

DONACIÓ CARME FORTUNY DE RUESTA I SALAS

Fa uns quants anys, ja havíem descobert un fons de la família valenciana Colón i Cardona a l'**Arxiu Històric de la Universitat de València** que porta el nom de la mare de qui en féu donació: Carme Fortuny de Ruesta i Salas. Passem, a continuació, a transcriure la introducció feta pel Sr. Francesc de Pàola Barceló i Fortuny, ja que és prou explicativa de les aventures i desventures que ha sofert l'arxiu de la branca valenciana dels Cardona-Colón:

"Els documents que formen aquesta donació són una quarta o cinquena part de l'arxiu de la família Cardona, marquesos de Guadalest i de Castellnou i almiralls d'Aragó. L'arxiu sencer estava dipositat a Palma de Mallorca, a la casa de Pere Morell i Fortuny i pertanyia a parts iguals als hereus d'Elionor Fortuny, esposa de Salvador Maria Cardona, últim descendent de la branca valenciana dels Cardona. Aquest matrimoni no va tenir fills.

Cap als anys 60 es va dividir l'arxiu. La meua tia Teresa, germana de la meua mare, va ser qui va pressionar perquè es fes el repartiment. *Havien desaparegut alguns llibres valuosos dels almiralls d'Aragó*, i cadascú dels cosins donava la culpa als altres del poc control de l'arxiu. L'oncle Pere Morell va estar d'acord a repartir-lo, entre altres raons perquè era un arxiu que no pertanyia directament a la família i perquè ocupava molt de lloc al seu propi arxiu familiar.

Vaig assistir al repartiment. Els criats del meu oncle van portar sacs i van anar omplint-los procurant que tots tinguessin aproximadament el mateix pes. No es va establir, per tant, cap criteri. En van fer quatre (o cinc) lots i es repartiren a l'atzar entre els descendents dels hereus. La part de l'arxiu que va tocar a la meua mare i les seves germanes va estar anys a casa de la meua tia Teresa. *Antiquaris i familiars van anar traient-ne tot allò que els va semblar valuós*. Cap al 1978 la meua mare i la meua tia accediren a què passés a mans meves. Des d'aleshores, aquesta part de l'arxiu ha quedat intacte.

Les altres parts de l'arxiu: Per si pot ser d'interès pels investigadors saber on es troben les altres parts d'aquest arxiu, els dono la relació de quins eren els hereus al moment de repartir-lo. Com que fa molts anys que no visc a Mallorca i he tingut poca relació amb els meus parents, no sé si encara conserven la part que els va correspondre. Els hereus van ser:

Pere Morell i Fortuny. Va morir sense fills. El seu hereu va ser el seu nebot Salvador d'Espanya i Morell, que també ja és mort, casat amb Pilar Fortuny. El casal és al carrer de la Portella de Palma de Mallorca. És fàcil de localitzar, perquè als jardins de la casa hi ha les restes dels banys àrabs.

Ramon Sureda i Fortuny. Va morir. Els seus fills es diuen Sureda i Obrador. Va escriure un opuscle, que adjunto, sobre "Los Colón" (Instituto Salazar y Castro (C.S.I.C.) a partir d'informacions tretes d'aquest arxiu.

Teresa Fortuny i Truyols. Els fills es diuen Sancho de la Jordana i Fortuny. Viuen al carrer de l'Almudaina de Palma de Mallorca.

Romà Fortuny. És frare de l'ordre dels Sagrats Cors de Mallorca. És possible que la seva part sigui a l'arxiu del monestir de La Real de Mallorca”.

Un cop llegit aquest text ja sabem on va anar a parar la part de l'arxiu del senyor Ramon Sureda i Fortuny, que no és altre lloc que la Biblioteca de Catalunya. Hem posat en cursiva dues frases del text, que demostren que aquest arxiu va tenir un degoteig de pèrdues o vendes a antiquaris, la qual cosa ens ha fet pensar per força en el “Libro Copiador” comprat per la llibreria antiquària Catedral de Tarragona a una família mallorquina. No en tenim la prova plena, però la possibilitat és molt alta, al nostre parer.

De tot el que hem explicat, sembla que es van fer cinc parts d'aquest arxiu, de les que coneixem, el seu destí final de dues o, com a màxim, tres parts. On són les altres dues o tres parts? Una part deu ser, segurament, a la casa del carrer de la Portella de Palma. Però i les altres parts? Hem fet una curta prospecció a l'arxiu-biblioteca del monestir de La Real de Mallorca i no hem pogut treure'n l'aigua clara. Sembla que Fra Romà Fortuny no hi va aportar el seu fons. On deuen ser aquests documents? Animem als socis del Centre d'Estudis Colombins a fer una recerca aprofundida i a localitzar totes aquestes diverses parts de l'arxiu dels Almiralls d'Aragó.

Un cop estudiats els fons de València i de Barcelona, no sembla que hi pugui haver gaires documents “colombins” a part dels documents referits al Plet de Veragua. Hem de recordar que és un arxiu patrimonial d'una família noble i que, per tant, la seva major part seran escriptures de propietat de béns i títols, i també cartes de gran interès. Així i tot i, cal tenir present que **Don Cristóbal Colón de Cardona** fou considerat com a tercer duc de Veragua (tot i que posteriorment fos conegut dins la família com “el usurpador”) i que, com a tal, **VA TENIR ACCÉS a TOTS ELS DOCUMENTS PROVINENTS DE CRISTÒFOR COLOM! Si algú va tenir a les seves mans el testament de Cristòfor Colom de l'any 1502, aquest personatge havia de ser amb seguretat Don Cristóbal Colón de Cardona**, resident a València i propietari d'aquest arxiu, actualment esquarterat. No creieu ara que ha valgut la pena tota l'explicació i que encara val més la pena fer un esforç per tenir accés als diferents fons documentals derivats d'aquest arxiu?

Per completar i reblar el que venim d'afirmar, citem a Maria Virgínia Martínez, que en la pàgina 722 del seu llibre “Colón y España” ens diu:

“Després de la mort de D. Diego, IV Almirall, i segons el seu testament, calia entregar tots els documents de la família a D. Cristóbal de Cardona i Colón, Almirall d'Aragó, cosí seu i, per residir aquest a València, es varen entregar al seu germà petit D. Luis, amb escriptura pública davant del notari San Martín, l'any 1578.

L'any 1583 D. Cristóbal de Cardona i Colón declara que té en el seu poder totes les escriptures que li legà D. Diego Colón, ja que pel seu testament les hi va fer entregar, i que en el inventari d'aquestes escriptures hi havia relacionat el testament de Colom de l'any 1502, que reclamaven D. Baltasar i els demás pretendents. D. Lluís de Cardona va demanar un aplaçament per permetre al seu germà retornar els documents que ell li havia enviat a València el dia 27 de febrer de l'any 1578.”

Considerem que, abans de retornar aquests documents, D. Cristóbal Cardona i Colón, va poder treure còpies dels més importants, entre els que no faltaria el testament de Colom de l'any 1502, còpia que encara pot estar guardada entre alguna d'aquestes col·leccions documentals resultants de la divisió de l'arxiu dels Marquesos de Guadalest i Almiralls d'Aragó.

ELS FONS DE BARCELONA

Després de comprar la part de l'Arxiu pertanyent al Sr. Raimundo Sureda, la direcció de la Biblioteca de Catalunya va encarregar a Mossèn Josep Maria Marquès que procedís a inventariar-lo i classificar-lo. Marquès va donar a conèixer públicament el contingut d'aquest fons en un article seu intitulat: "L'arxiu de Francesc de Cardona i la seva família valenciana (Segle XVII)", publicat a *l'Analecta Sacra Tarraconensia* Vol. 71 (1998). En aquest article, Mossèn Marquès ens dóna a conèixer el fet que el Sr. Raimundo Sureda i Fortuny havia publicat un article intitulat "Los Colón" a la revista "Hidalguía n.107" de Madrid (1971; pp.533-544).

El primer grup de documents d'aquest fons agrupa els referents a la família Colón i Cardona, d'entre els quals destaquem els següents.

N. 1/34 Es tracta d'una al·legació impresa del Plet de Veragua de Don Cristóbal Colón de Cardona, en el que es fan diversos raonaments, fins i tot gramaticals, per trobar el sentit exacte de les paraules del descobridor en el seu darrer codicil. Una part del text diu:

"... que no ha de heredar mujer mientras hubiese alguno de los varones comprendidos en la regla y disposición precedente, en la qual estan llamados solos **agnatos**. Aliàs verá si, como se pretende por parte del Conde (Balthasar de Cucaro), se entendiesen las dichas palabras "Salvo si faltasse o no se hallar hombre, de qualquier varon **cognato**", esto no seria ser modificación, **sino nueva regla mas universal y odiosa que la pasada**, y esto contra la naturaleza propia de las palabras, etc."

Com es pot comprovar, el que es discutia era l'ordre de preferència de l'herència entre hereus agnats o cognats, hereus transversals i dones. Sobre aquest tema, el comte de Gelves opinava que l'ordre correcte seria: "que sucedan primero los varones agnatos, & hic deficientibus los cognatos & in defectum omnium foemina". Però l'opinió de l'almirall d'Aragó era la següent:

"**La primera**; que la sucession se ha de deferir entre hijos y hermanos del fundador, y sus descendientes de uno en otro, ordine successivo, & successorio.

La segunda; que guardando la dicha orden, siempre ha de suceder el pariente mas llegado á su linea.

La tercera; que esta orden de suceder ha de ser perpetua.

La quarta; que no ha de poder heredar muger, mientras hubiera algunos de los dichos varones agnatos, llamados por la dicha disposición.

La quinta; que quando acaeciere no aver ninguno de los dichos varones agnatos, que suceda la muger, que fuere mas allegada a la linea de dicho fundador."

Però els problemes no tan sols tractaven de decidir l'ordre agnats-cognats-dones, sinó que també calia decidir si un cop traspasat l'últim duc agnat calia considerar com a línia més propera de dones a les germanes o filles d'aquest darrer o calia tornar a buscar la línia de la filla més gran del segon duc de Veragua.

Contra les pretensions de Don Balthasar, aquesta al·legació de l'almirall d'Aragó diu:

"Y aunque, conforme a la segunda y tercera declaración de la dicha regla, pretende don Balthasar, que estan admitidos y llamados todos los **agnatos transversales**, descendientes del patruo magno del fundador, modo agnati sint. Pero la verdad es. Que no se entiende, ni puede extender ultra testoris fratres, & ipsorum descendentes, quos etc."

N. 1/35 : És una relació cronològica molt detallada de l'inici del procés del Plet de Veragua fet a Santo Domingo.

N. 1/37: És una al·legació en defensa de la Marquesa de Guadalest, germana de D. Crsitobal Cardona i Colón. En destaquem els paràgrafs següents:

“No es verosímil que ignorara a lo menos todos, que la descendencia, origen y naturaleza de Don Christoval era de Cucaro y imposible, que sabiendolo, dixessen que fué vezino de Genova”.

“No es verosímil que un hombre cuerdo excluyere toda su descendencia en el caso presente por un extraño pariente transversal al suyo, in millesimo grado, de tan diferente condición, como la que presupone que habia de tener el que hoviese de suceder en el Estado y dignidades que dexó.”

N. 1/38: És un informe d’ALEXANDER RAUDENSIS de 29 de Juliol de 1598, que s’inicia d’aquesta manera:

“Christoforus Columbus **Genuensis inventor novi Orbis** instituit maioratum anno 1505 in testamento, nocans primo Didacum....etc.”

No sabem si aquest començament de frase va plaure o no a qui li va encarregar l’informe.

Al nostre entendre, altres documents que poden ser de l’interès del lector són els 1/39, 19/4 i el ja citat 19/5.

Tot estudiant les diverses al·legacions presentades per tots els pretendents a l’herència del Ducat de Veragua, podrem arribar a entendre la complexitat d’aquest procés, que durà més de trenta anys i que va anar patint diverses alteracions en la composició dels pretendents, per mort de diversos personatges actors dels plet durant tan llarg procés. Aquest fons documental de la Biblioteca de Catalunya és només una part molt petita del Plet de Veragua, però que pot servir de complement a la documentació conservada en l’Archivo Histórico Nacional de Madrid.

Revista de Llibres

“CRISTÓBAL COLÓN Y ESPAÑA”

Autor : María Virginia Martínez Costa de Abaría
Editor: Prósopon Editores (Belgeuse Grupo Editorial); Madrid 2008

Per : **Joan Llorens i Samsó**

Pel mes de febrer del 2008 sortia a la venda un nou llibre sobre Cristòfor Colom de més de 800 pàgines i d’una autora absolutament desconeguda dins l’àmbit dels estudis colombins. Ja només pel títol, que ens porta clares reminiscències de la literatura franquista, i pel gruix del llibre, varem considerar que es tractava d’una d’aquestes històries novel·lades a la que ens tenen acostumats autors com Gabriel Verd, Marisa Azuara o Jordi Bilbeny, que només serveixen per augmentar la confusió general sobre Cristòfor Colom i la seva època, sense cap base documental seriosa, ni ser producte de pacients recerques als arxius documentals.

Si fullejant el llibre, abans de comprar-lo, ens assabentem que l’autora diu que la seva hipòtesi és la de la teoria de **Joan Cerdà**, consistent en afirmar que Colom fou fill del Príncep Carles de Viana i d’una dona mallorquina de nom Margalida Colom de Felanitx i, a més a més, nascut l’any 1460, les ganes de llegir-lo desapareixen immediatament. Perquè, al nostre entendre, està prou clarament demostrada la falsedat d’aquesta teoria. El llibre encara se’ns fa més dur de pelar, quan la seva autora resulta defensar les teories “blaveres” més arrauxades sobre l’origen independent

de la “llengua” valenciana respecte la catalana, o quan, com diu el títol, el seu objectiu és que “Colón era español” i que els Reis Catòlics varen aconseguir fer realitat la “Unidad de España”.

Per acabar d’inhibir la nostra dèria compradora de llibres colombins, només cal anar a la pàgina 748, on hi ha una reproducció de la carta enviada per Carles de Viana al **Governador de Palerm** de 8 d’octubre del 1459. Sí, ho heu llegit bé, l’autora és conscient i accepta que la carta que va enviar el Príncep de Viana, preocupat per si va deixar prenyada a una amistançada seva, va anar dirigida al governador de Palerm i no al de Mallorca, com pensava Joan Cerdà en anunciar la seva teoria. I malgrat això, l’autora defensa que Colom fou fill de la Margalida Colom de Felanitx, mallorquina! Com es pot caure en un disbarat i en una contradicció tan flagrant? Si afegim a aquesta barreja explosiva el tarannà antisemita i ultradretà de tot el llibre i l’aferrissada defensa que fa l’autora de la impossibilitat de qualsevulla relació de Colom amb el món jueu o hebreu, sembla clar que us haguem de desaconsellar ben radicalment la seva lectura.

La teoria defensada no pot ser més desgabellada i, per tant, aquest llibre no té cap mèrit com a construcció intel·lectual global. Un cop dit això, però, veiem que hi ha publicat un document inèdit, com és un segon codicil al testament de Diego Colón, fill del gran almirall.

També ens dóna una relació dels arxius visitats per l’autora i que sembla versemblant, ja que hi ha nombrosíssimes cotes o topografies de documents dels diferents arxius, que demostren que hi ha hagut un autèntic treball de recerca arxivística, o, si més no, de comprovació directe dels diferents documents que cita. També podem comprovar, per l’extensa bibliografia, que l’autora està al corrent de tot el bo i millor que ha estat publicat sobre Colom en llengua catalana, la qual cosa no ens encaixa amb el seu perfil. Això no obstant, ens assabentem que va viure a Tortosa durant una part de la seva vida.

Si per una part hem de ser molt crítics en diversos punts defensats per l’autora, com quan diu que Colom va tenir “origens rossellonesos d’una família ària occitano-mallorquina” (sic!), per l’altra hem de reconèixer que per fer aquest llibre ha calgut un gran esforç i un gran treball de recollida de dades i de comprovació de documents, que, malauradament, és poc usual en molts dels treballs colombins. L’autora diu que aquest llibre és el fruit de quinze anys de treballs i, vist el resultat final, considerem que queda ben palesa aquesta ingent tasca, amb la immensa quantitat de dades i cites que hi apareixen.

Estem davant d’un llibre en el que el lector no pot abandonar fàcilment la lectura, sinó que ha d’anar fent l’esforç continuat de separar el gra de la palla i mantenir el seu sentit crític ben alerta. En aquest llibre, hi ha informacions molt interessants i d’altres plenament sobrereres. Deixem de banda la palla i volem destacar-ne alguns punts que considerem que poden ser del nostre interès:

En primer lloc, hem de posar en relleu el capítol denominat “Introducció” perquè s’hi fa una presentació dels punts més importants que desgrana el llibre. L’autora admet i defensa que Colom fou súbdit de la Catalunya, i per tant, foraster a Castella. Ens ennova del descobriment d’un codicil en el testament de Diego Colón de l’any 1520, que desmenteix de manera rotunda, segons l’autora, el fraudulent testament de 1498, que fins ara havia passat com article de fe i el que és pitjor, que encara ho continua sent per a moltes persones.

L’autora considera que les ocultacions de la vida de Colom no eren degudes a un secret particular o de família, sinó que es tractava d’un autèntic secret d’Estat. Tampoc no exclou un origen bastard del gran almirall i proposa una bastardia reial, d’algun home del llinatge dels Trastámara, que justificaria la concessió dels dos quarts superiors de l’escut concedit pels reis a Colom. Dóna per evident que el llinatge del descobridor fou Colom, així com la seva noblesa, ja que els seus fills foren patges de l’hereu de la corona abans de la descoberta, etc.

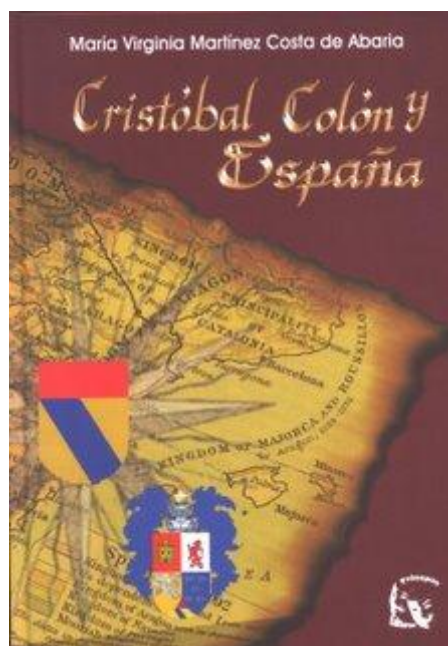
Hi ha punts d’aquest llibre que pocs autors s’han atrevit a tocar en profunditat, com és el fet del per què Colom no fou nacionalitzat castellà, contravenint els denominats “Ordenamientos de

Alcalà”, o les raons que feren que els Colón, a Santo Domingo, fossin denominats com a “Faraones” i quines relacions tenia aquesta expressió amb la revolta de forenses i ciutadans de Mallorca del segle XV. També mereix la seva lectura i una bona reflexió tot l’apartat destinat a esbrinar les raons que portaren Colom a batejar l’illa Hispaniola amb aquest nom i no com a la Castellana, fet que està lligat amb el delicat tema d’esbrinar si Colom considerava o no, que la descoberta del Nou Món havia de beneficiar per igual a Castella i a la Confederació catalana.

El llibre va curull de dades que creiem originals o noves, com pot ser el fet de considerar Francesco de Bardi mallorquí, encara que la seva família fos d’origen florentí, però afincada a Ciutat des del segle XIV. L’autora considera que tot el relacionat amb l’afer Toscanelli és una “faula”, opinió que compartim des de fa molt de temps.

Un altre punt al seu favor és que la senyora Maria Virginia Martínez ha estudiat en profunditat tota la documentació del “Pleyto de Veragua” de l’Archivo Histórico Nacional de Madrid, tasca realment ingent per la quantia de documentació que conté. Suposem que aquest estudi fou conseqüència de la lectura completa de tots els escrits de Luis Ulloa i Cisneros. A més a més, cal remarcar, i això és cosa encara menys freqüent, que l’autora també ha llegit articles d’Ulloa apareguts a diaris catalans i en català. Malauradament, malgrat la seva recerca de documents sobre el Plet de Veragua a l’arxiu històric de Madrid, la Sra. Martínez no ha aconseguit trobar aquell full solt del testament autèntic de l’any 1502 del que parla Ulloa, que hauria de contenir la declaració de Colom referent al llinatge familiar dels “de Colom”. Potser haurem d’encaminar les nostres recerques sobre tan apreciat document a la Col·lecció “Salazar y Castro” de la real Academia de Historia de Madrid.

Malgrat tots els errors i defectes d’aquesta obra, hem de reconèixer que també hi ha moltes aportacions interessants i dignes de crèdit, que compensen a bastament els primers. La seva lectura ha de ser pacient i atenta i sobretot, cal que el lector sàpiga passar per alt alguns exabruptes, que podríem titllar de “franquistes”, que ens inclinen a llençar aquesta obra directament al foc. Si ho féssiu us equivocaríeu; parcialment, és clar.

ÒMNIUM

LLENGUA CULTURA PAÍS